

Revitalisering van de amateurkunst

Investeren in een betere ondersteuningsstructuur

Revitalisering van de amateurkunst

Investeren in een betere ondersteuningsstructuur

Rapport
LKCA

BMC

13 september 2021

Classificatie : Intern gebruik

Naam adviseurs :

- M. van Vulpen
- J. Boonekamp
- H. Stallen

Projectnummer : PO020880

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave	3
Inleiding	5
Even terug in de tijd	6
Onderzoeksvraag	6
Verantwoording en aanpak	7
Leeswijzer	7
H1 Beleidsmatige context	9
1.1 Cultuur voor iedereen	9
1.2 Raad voor Cultuur: 'Investeer in cultuur voor iedereen'	9
1.3 New Creative Deal	11
H2 Beeld van het werkveld amateurkunst	13
2.1 Definitie amateurkunst	13
2.2 Facts & figures	13
2.3 Belang van amateurkunst	16
H3 Behoeftte aan ondersteuning	18
3.1 Onderzoek LKCA	18
3.2 BMC Behoefttepeiling/enquête 2021	18
3.3 Coronacrisis en financiële steunmaatregelen voor de amateurkunst	20
H4 Inventarisatie huidige ondersteuningsstructuur	22
4.1 Inleiding	22
4.2 Relatie tussen rijksbeleid en beleid andere overheden	22
4.3 Landelijke infrastructuur voor amateurkunstgroepen ontoereikend	22
4.4 Provinciale ondersteuning zeer verschillend en deels afwezig	23
4.5 In twee derde van de gemeenten geen ondersteuning	23
4.6 Combinatiefuncties - een lokale kans	24
4.7 De verschillende ondersteuningslagen, versnipperd en niet afgestemd	24
4.8 Samenvattende conclusies	25
H5 Ontwikkelopgaven	26
5.1 Inspelen op de behoeftten van de amateurkunstgroepen	26
5.2 Amateurkunst beter benutten in het sociaal domein en de zorg	26
5.3 Beter verbinding tussen amateurkunst en professionele kunst	27
5.4 Meer samenhang en slagkracht in de ondersteuningsstructuur	27
5.5 Revitalisering van de amateurkunst vraagt een integrale aanpak	28
H6 Verbetering ondersteuningsstructuur lange termijn	29
6.1 Programma Amateurkunst	29

Op rijksniveau	29
Op provinciaal niveau	30
Op gemeentelijk niveau	31
6.2 Financieel	32
H7 Versterking ondersteuningsstructuur korte termijn	34
7.1 Financieel	36
Bijlage 1 Uitkomsten behoeftepeiling	37

Dit document (inclusief eventuele bijlagen) is opgesteld door BMC en de (auteurs)rechten met betrekking tot de inhoud en het format van dit document berusten bij BMC. Dit document is uitsluitend bedoeld voor gebruik door de opdrachtgever en mag niet worden gepubliceerd of aan anderen ter beschikking worden gesteld zonder uitdrukkelijke voorafgaande toestemming van BMC.

Inleiding

Zo'n 40% van de Nederlandse bevolking beoefent op regelmatige basis een kunstvorm. Ons land telt dus zo'n 6,4 miljoen amateurkunstenaars! Bijna de helft van de amateurkunstenaars is actief in groepsverband. Dat zijn verenigingen of stichtingen, maar ook steeds vaker informele groepen. De overgrote meerderheid van de amateurkunstenaars in groepsverband doet dat uit sociale overwegingen (80%). Daarmee draagt amateurkunst stevig bij aan de sociale cohesie in Nederland. De overige 20% beoefent een kunstvorm voornamelijk om zich daarin te bekwalen en verder te ontwikkelen¹.

Amateurkunstenaars beleven niet alleen genoeg aan gezamenlijke kunstbeoefening zelf, maar zijn ook als vrijwilliger druk in de weer om hun organisatie zo goed mogelijk te laten functioneren. Soms vanuit een bestuursfunctie, soms als lid van een werkgroep, soms ad hoc om een optreden of tentoonstelling in goede banen te leiden. De netwerken in de samenleving rondom amateurkunst zijn legio. Iedere Nederlander kent in zijn of haar directe omgeving wel iemand die zich met amateurkunst bezighoudt.

Amateurkunstbeoefening is goed voor de persoonlijke ontwikkeling en het stimuleren van creatieve vermogens. Ook biedt amateurkunst een springplank voor de professionele kunst, wakkert het de belangstelling aan voor museumbezoek of het bijwonen van voorstellingen en festivals. En amateurkunst biedt werkgelegenheid voor professionals als dirigent, regisseur, cultuurcoach of anderszins. Amateurkunst vormt een wezenlijk onderdeel van ons culturele bestel.

Met de betekenis die amateurkunst te bieden heeft voor gemeenschapszin en zinvolle vrijetijdsbesteding, is amateurkunst een factor van belang in het sociale domein. Cultuur verbindt, is gezond en goed voor je persoonlijke ontwikkeling. Daarmee is het een perfect middel tegen eenzaamheid en voor gezonde en gelukkige inwoners. Amateurkunst heeft aantoonbaar een gunstig effect op ons welbevinden en op onze mentale en fysieke gezondheid. En daarmee kent amateurkunst naast een maatschappelijke waarde² ook een economische waarde³.

De amateurkunst is zwaar getroffen door de coronacrisis. Amateurkunstbeoefening in groepsverband is zo goed als stil komen te liggen. De onlineperformance is voor veel amateurgroepen nog een brug te ver of is op zijn minst een sprong in het diepe. Hopelijk zijn deze coronagerelateerde problemen van voorbijgaande aard.

Maar de sector heeft ook last van onderliggende problematiek. Het ontbreekt aan een gestructureerde aanpak om de belangstelling voor amateurkunst te voeden, de verbinding met de professionele kunsten goed te leggen en de potenties van actieve amateurkunst in het sociale domein en de zorgsector goed te benutten. Ook lopen amateurgroepen aan tegen

---

¹ Monitor Amateurkunst 2017. LKCA

² Rijksuniversiteit Groningen, Thijs Lijster 'De waarde van cultuur', o.l.v. Pascal Gielen, 2014

³Boekmanstichting Cultuur doet ertoe, óók economisch, Hendrik Beerda, 20 april 2020

uiteenlopende vraagstukken die het voortbestaan van hun organisatie raken. Daarbij gaat het om de aanwas van nieuwe leden, om het vinden van bestuursleden en geschikt artistiek kader, om te kunnen voldoen aan nieuwe wet- en regelgeving rondom bijvoorbeeld persoonsgegevens en om adequaat in te kunnen spelen op veranderingen in onze samenleving, bijvoorbeeld de behoefte van burgers aan meer flexibiliteit in hun vrijetijdsbesteding.

Even terug in de tijd

Eind vorige eeuw, begin van deze eeuw was er sprake van een goed ontwikkelde, professioneel opgezette ondersteuningsstructuur voor de sector amateurkunst, zowel op landelijk niveau (sectorinstituut, sterke koepelorganisaties in verschillende kunstdisciplines) als op provinciaal niveau (steunfunctie-instellingen met consulenten) en lokaal niveau (muziekscholen, centra voor de kunsten met ondersteuningstaken). Die ondersteuningsstructuur is door de jaren heen verbrokken. Waar voorheen sprake was van een landelijk dekkende en op alle belangrijke kunstdisciplines sterke ondersteuningsstructuur, is het beeld nu zeer wisselend: in enkele provincies, stedelijke cultuurregio's en grotere gemeenten zijn nog goed functionerende ondersteuningsinstellingen actief, maar er zijn ook veel witte vlekken ontstaan. Op landelijk niveau is van de voorheen sterke ondersteuningsstructuur hoegenaamd niets over. Overall is het beeld dat de ondersteuningsstructuur vandaag de dag versnipperd is, geen samenhang vertoont en geen ontwikkelagenda kent die de sector vooruit helpt. Veel amateurgroepen, zowel de formele als de informele groepen, zijn op zichzelf teruggeworpen en hebben het zwaar. Een lichtpunt is de Brede Regeling Combinatiefuncties die de aanstelling van buurtsport- en cultuurcoaches mogelijk maakt, maar deze regeling wordt in overwegende mate ingezet in de sportsector.

De Tweede Kamer heeft in een motie eind 2019⁴ de minister verzocht om te onderzoeken hoe de structurele ondersteuning van amateurkunstverenigingen kan worden versterkt. De coronacrisis heeft de problematiek van amateurkunstgroepen alleen maar verdiept, ondanks dat er beperkte steunmaatregelen op gemeentelijk niveau zijn gerealiseerd en het FCP en LKCA aan instellingen, amateurkunstkoepels en zzp'ers in de amateurkunstsector enige steun hebben kunnen verlenen.

De amateurkunst heeft in potentie veel te bieden, maar staat er in de praktijk slecht voor; veel amateurgroepen worden in hun voortbestaan bedreigd⁵.

Onderzoeksvraag

Deze rapportage is bedoeld om te komen tot verbetering van de ondersteuningsstructuur voor amateurkunst, met als hoger liggend doel een bijdrage te leveren aan een revitalisering van de amateurkunst als geheel.

LKCA heeft BMC opdracht gegeven om in samenspraak met de sector een plan op te stellen voor verbetering van de ondersteuningsstructuur voor de georganiseerde amateurkunst. In de opdrachtoomschrijving is aangegeven dat het plan handvatten moet bieden aan overheden,

---

⁴ Motie 35300-VIII-96

⁵ <https://www.lkca.nl/opinie/de-sector-in-coronatijd-ongenadig-hard-geraakt/>

beleidsmakers, ondersteuners en de amateursector zelf en in ieder geval de volgende onderdelen moet bevatten:

- Een schets van de gewenste situatie ten aanzien van ondersteuning amateurkunst met onderbouwing van het belang daarvan.
- De daarvoor benodigde functies en rollen, met de onderlinge samenhang (lokaal, provinciaal, landelijk).
- De randvoorwaarden die nodig zijn (inclusief globaal financieel plaatje) om de gewenste situatie te bereiken, eventueel met scenario's.
- Aanbevelingen voor te nemen stappen voor de korte en de langere termijn.

Het onderzoek richt zich dus op ondersteuning van de georganiseerde amateurkunst, dat wil zeggen amateurkunstbeoefening in groepsverband. Ondersteuning van individuele amateurkunstbeoefening valt als zodanig buiten de scope van dit onderzoek, met de kanttekening dat de overgang tussen individuele amateurkunstbeoefening en georganiseerde amateurkunstbeoefening steeds meer in elkaar overloopt, gegeven de toename van informele, vaak tijdelijke, op projectbasis gestoelde amateurgroepen.

Verantwoording en aanpak

De opdracht is uitgevoerd in de periode april tot en met juli 2021. Het onderzoek is uitgevoerd door Marco van Vulpen (partner Cultuur & Erfgoed BMC; projectleider), Johan Boonekamp (directeur-eigenaar adviesbureau DCK, samenwerkingspartner van BMC) en Hinke Stallen (onderzoeker BMC).

Vanuit LKCA is het onderzoek begeleid door Piet Roorda en Nicole Stellingwerf.

Om de samenspraak en afstemming met de amateursector te bewerkstelligen is een brede klankbordgroep samengesteld bestaande uit vertegenwoordigers van: LKCA, OCW, IPO, VNG, Cultuureducatie Flevoland, Cultuur in Enschede, ZIMIHC, Scholen in de Kunst Amersfoort, Fonds voor Cultuurparticipatie (FCP), Kunstloc Brabant, Kunstlink Flevoland, Cultuurschakel Den Haag, KNMO, Koornetwerk Nederland, Stidoc, Huis voor de Kunsten Limburg en Danslink.

Met deze klankbordgroep heeft BMC in een aantal sessies inzichten, onderzoeksresultaten en aanbevelingen kunnen toetsen en bespreken. Ook de conceptversie van deze rapportage is integraal doorgenomen met de klankbordgroep.

Het onderzoek heeft bestaan uit deskresearch van relevante beleidsdocumenten, artikelen en databestanden, waaronder de Monitor Amateurkunst van LKCA. Daarnaast heeft BMC een behoeftepeiling uitgevoerd onder amateurkunstgroepen en cultuurcoaches/cultuurmakelaars om de behoefte aan ondersteuning van amateurkunstgroepen zo goed mogelijk in beeld te krijgen.

Leeswijzer

In deze rapportage gaan we in hoofdstuk 1 eerst in op de beleidsmatige context. Daarbij zoomen we in op het landelijke beleid van OCW en onder andere de Raad voor Cultuur, in de wetenschap dat provincies en gemeenten met hun cultuurbeleid inspelen op de landelijke kaders. In hoofdstuk 2 schetsen we een actueel beeld van de amateurkunstbeoefening in ons

land, vooral op basis van facts & figures uit de landelijke Monitor Amateurkunst van LKCA. Ook gaan we in dit hoofdstuk in op de culturele, maatschappelijke en economische waarde van de amateurkunst. In hoofdstuk 3 gaan we in op de behoefte aan ondersteuning bij amateurkunstgroepen, mede op basis van de behoeftepeiling die we in het kader van deze opdracht hebben uitgevoerd. In hoofdstuk 4 geven we aan hoe de ondersteuningsstructuur in de afgelopen decennia is afgebrokkeld en wat de situatie op dit moment is, zowel op landelijk niveau als provinciaal en lokaal niveau.

De hoofdstukken 1 tot en met 4 zijn beschrijvend en analyserend van aard. Hoofdstuk 5 vormt het scharnierhoofdstuk waarin we de ontwikkelopgaven benoemen om te komen tot een betere ondersteuningsstructuur voor de amateurkunst. Op basis daarvan doen we in hoofdstuk 6 voorstellen voor verbetering van de ondersteuningsstructuur op de langere termijn, gericht op een volgende beleidsperiode (cultuurstelsel 2025-2028). Afrondend doen we in hoofdstuk 7 ook voorstellen voor maatregelen op de korte termijn.

H1 | Beleidsmatige context

In dit hoofdstuk schetsen we de beleidsmatige context voor het huidige amateurkunstbeleid.

1.1 Cultuur voor iedereen

De uitgangspunten voor het actuele cultuurbeleid van het Rijk zijn vastgelegd in het beleidskader 'Cultuur voor iedereen'. Zoals de titel al aangeeft is het een speerpunt van de minister om samen met gemeenten en provincies cultuur voor zoveel mogelijk mensen betekenis te geven. Cultuur komt tot uiting in alle aspecten van het menselijk leven: de wetten, het onderwijs, de religieuze beleving, maar ook de bouwstijlen, kunstwerken, muziek en de culinaire gebruiken. Uitnodigende en laagdrempelige vormen van cultuur moeten worden bevorderd en cultuureducatie en cultuurparticipatie staan centraal in het nieuwe beleid. Voor wat betreft cultuureducatie zet het Rijk in op continuering van de meerjarige investeringsprogramma's voor cultuureducatie in het onderwijs 'Cultuureducatie met Kwaliteit', die inmiddels al voor een derde kunstenplanperiode worden uitgevoerd.

Voor wat betreft cultuurparticipatie zijn middelen vrijgemaakt (jaarlijks € 5,08 miljoen vanaf 2021) voor een programma Cultuurparticipatie dat tot doel heeft de cultuurdeelname van zoveel mogelijk groepen te bevorderen. Aan dit programma zijn de volgende uitgangspunten meegegeven:

- Het programma verbindt zorg en sociaal werk met professionele culturele instellingen, amateur- en erfgoedverenigingen en kunstenaarsinitiatieven.
- Het programma maakt zowel grotere projecten van landelijke betekenis als kleinere lokale initiatieven mogelijk. Het gaat om zelf dansen, filmen, vloggen of toneelspelen, schrijven of verhalen vertellen. Zoek ook de verbinding met erfgoed: zowel met monumenten, cultuurlandschappen als met gebruiken en tradities.
- Het Fonds voor Cultuurparticipatie voert het programma uit met een subsidieregeling. LKCA ondersteunt het programma met expertise en kennisdeling en werkt hiervoor samen met andere organisaties. Het programma moet inzichten opleveren over drempels voor de niet-deelnemers aan cultuur.
- Het programma start vanuit lokale initiatieven. De beoogde deelnemers beslissen mee over de uitwerking. Dit betekent dat inhoud, aanpak en doelgroep per gemeente verschillen. Er is ruimte voor maatwerk in schaal en bereik.

De beleidsvoorbereidingen voor het nieuwe cultuurstelsel 2025-2028 zijn inmiddels al opgestart. Zodra er een nieuwe regering is met een verantwoordelijk bewindspersoon voor de kunst- en cultuursector, zullen hier nadere keuzes in worden gemaakt. Als gevolg van de eerdergenoemde motie, het vigerende beleid 'Iedereen doet mee' en de brief van de Raad voor Cultuur 'Investeer in Cultuur voor iedereen', is het aannemelijk dat de aandacht voor amateurkunst zal toenemen.

1.2 Raad voor Cultuur: 'Investeer in cultuur voor iedereen'

De Raad voor Cultuur heeft in een openbare beleidsbrief d.d. 24 maart 2021 aan de informateur opgeroepen te investeren in de cultuursector en dit in een regeerakkoord opgenomen te krijgen. Cultuur draagt niet alleen positief bij aan mentale gezondheid en

welbevinden, maar is ook een belangrijke bouwsteen in het herstel na de huidige coronacrisis. De Raad ziet een breed gedragen wens om cultuur meer van en voor iedereen te maken. Een sterke cultuursector heeft een belangrijke economische en maatschappelijke aanjaagfunctie. Om deze aanjaagfunctie maximaal te benutten is jaarlijks bijna € 500 miljoen extra nodig. De investeringsagenda die de Raad voorstelt heeft betrekking op innovaties, transities en verbreding en op regionale spreiding van het cultuuraanbod. De Raad geeft aan een nieuwe regering de volgende structurele investeringsagenda mee:

Noodzakelijke investeringen:

	<i>incidenteel</i>	<i>structureel</i>
Cultuur	30	285
<i>1 Arbeidsmarktverbeteringen en bevordering wend- en weerbaarheid van de sector:</i>		
1) <i>Eerlijke betalingen in de gehele cultuur- en erfgoedsector</i>		100
2) <i>Impuls voor duurzame transities, zoals op het vlak van digitalisering</i>	15	
3) <i>Uitbreiding revoluerend productiefonds voor niet-gesubsidieerde producenten</i>	15	
<i>2 Verbreding en betere spreiding van landelijk gesubsidieerde cultuur:</i>		
1) <i>Stimuleren van een veel breder palet aan cultuur voor een groter bereik</i>		80
2) <i>Landelijk gesubsidieerde cultuur goed gespreid over alle regio's van Nederland</i>		80
3) <i>Voor elke Nederlander een basisniveau aan amateurkunstvoorzieningen</i>		25
Erfgoed	53	27
3 <i>Versterking Nationaal Aankoopfonds ter behoud van nationaal erfgoed</i>	50	25
4 <i>Herkomstonderzoek naar naziroofkunst en koloniale roofkunst</i>	3	2
Media		70
5 <i>Basisfinanciering voor lokale publieke omroepen</i>		20
6 <i>Investeren in digitalisering bij de Nederlandse Publieke Omroep (NPO)</i>		50
Bibliotheken		95
7 <i>Voor elke Nederlander een bibliotheekvoorziening in de buurt</i>		95
Totaal	83	477

Voor wat betreft 2.3. geeft de Raad als toelichting dat veel Nederlanders in hun vrije tijd creatief en kunstzinnig actief zijn, onder andere als lid van een amateurvereniging en dat de amateurkunst belangrijk is omdat het:

- werkgelegenheid biedt voor cultuurprofessionals;
- als springplank dient voor nieuw talent;
- de basis kan zijn voor het ontstaan van nieuwe culturele genres.

Tegelijkertijd signaleert de Raad dat de amateurkunst er als sector slecht voor staat:

- Steeds minder Nederlanders hebben in hun nabije omgeving toegang tot aantrekkelijke, betaalbare amateurkunstvoorzieningen.

- Veel bestaande organisaties en werkenden in deze sector redden het financieel niet.
- Het aantal amateurverenigingen daalt de laatste jaren en de coronacrisis heeft dit verergerd.

Al in zijn advies 'Meedoen is de kunst' (2014) sprak de Raad zijn zorgen uit over het dalend aantal culturele voorzieningen en het gebrek aan landelijke coördinatie hierover. In zijn verkenning 'Cultuur voor stad, land en regio' (2017) onderstreepte de Raad het belang van een vruchtbare amateursector als onmisbaar deel van de humuslaag voor het functioneren van cultuur binnen een stad of regio. De Raad bepleit daarom € 25 miljoen uit te trekken om door het land heen het amateurkunstklimaat te versterken.

1.3 New Creative Deal

Met als motto 'Nederland maakt Cultuur, Cultuur maakt Nederland' hebben Kunsten '92 en de Federatie Creatieve Industrie een *New Creative Deal* voorgesteld aan een nieuwe regering. De *New Creative Deal* presenteert de volgende ambities voor de komende kabinetsperiode:

- Iedere Nederlander kan zijn creatieve talenten ontwikkelen en heeft onbelemmerd toegang tot een zo breed mogelijk palet aan cultuurervaringen, zowel fysiek als digitaal. Het beoefenen en beleven van kunst, erfgoed en media is immers een grondrecht.
- De culturele en creatieve sector werkt samen met overheden en het bedrijfsleven bij het aanpakken van grote maatschappelijke vraagstukken. Grootschalige en complexe vraagstukken krijgen een multidisciplinaire aanpak, waarin technologische innovatie hand in hand gaat met maatschappelijke impact.
- De culturele en creatieve sector zet samen met de overheid in op een vitale sector. Wendbaar en financieel weerbaarder dan voorheen. Waar fatsoenlijke beloning en veilige arbeidsomstandigheden de norm zijn en waar culturele en creatieve organisaties en de vele zelfstandigen die in de sector werken de ruimte hebben om doorlopend te innoveren en investeren.

De New Creative Deal heeft vijf programmaliijnen:

1. Ontwikkel samen met de sector één samenhangend en duurzaam beleid voor de gehele media-, culturele en creatieve sector. Vergroot de maatschappelijke impact door makers en creatieve ondernemers meer ruimte en bewegingsvrijheid te bieden. Gun onze samenleving de inspiratie en innovatieve kracht die nodig is om de grote vraagstukken van de 21ste eeuw het hoofd te bieden. En sluit aan bij de Cultural Deal for Europe en andere ontwikkelingen in Europa.
2. Stel voldoende middelen beschikbaar, waarmee de sector de effecten van de coronacrisis te boven kan komen en zich duurzaam uit de crisis kan innoveren. Om de gevolgen van de coronacrisis te compenseren, is een eenmalige extra investering nodig. Om de bijdrage van de media-, culturele en creatieve sector aan de economie en samenleving te borgen en te vergroten, is een structurele verhoging van de Rijksbegroting voor de culturele en creatieve sector noodzakelijk.
3. Vergroot de impact van de culturele en creatieve sector bij de aanpak van maatschappelijke vraagstukken. Om maatschappelijke problemen het hoofd te bieden

en daarbij onze publieke waarden niet uit het oog te verliezen, is een gecombineerde aanpak noodzakelijk waarbij technologische en sociale innovatie worden gecombineerd.

4. Investeer meer in kunstonderwijs, culturele programma's, lees-/schrijfvaardigheid.
5. Zet in op ruimhartig fiscaal beleid voor donaties, crowdfunding en legaten.

In de programmalijnen 2, 3 en 4 wordt een prominente rol toegekend aan cultuurparticipatie, amateurkunst en cultuureducatie. Daarmee is de New Creative Deal in lijn met het advies van de Raad voor Cultuur.

H2 | Beeld van het werkveld amateurkunst

2.1 Definitie amateurkunst

We volgen de definitie zoals LKCA die hanteert: amateurkunst is het beoefenen van creatieve en kunstzinnige activiteiten, bijvoorbeeld schilderen, tekenen, pottenbakken, sieraden maken, wandkleden maken, kleding ontwerpen, muziek maken, zingen in een koor, spelen in een orkest of een bandje, dj'en, toneelspelen, meedoen aan een dansgroep, gedichten schrijven, raps maken, fanart op internet, kunstzinnige foto's of films maken, een gamedesign maken, et cetera. Les nemen, een cursus volgen of een workshop doen om dit te leren of er beter in te worden, vallen hier ook onder. Het gaat om iets waar je zelf actief mee bezig bent, dus niet om concertbezoek of naar de film gaan bijvoorbeeld; dat zijn receptieve vormen van cultuurdeelname.

LKCA verdeelt de creatieve en kunstzinnige activiteiten in zes categorieën:

- beeldend;
- muziek;
- dans;
- theater;
- creatief schrijven;
- media (kunstzinnige fotografie/video/film/computerkunst).

Hierbij dient te worden opgemerkt dat eigentijdse, nieuwere vormen van kunstbeoefening zoals hiphop, wereldmuziek en elektronische muziek, soms ook aangeduid als 'urban', niet altijd in deze klassieke definitie van (amateur)kunst passen. Ook nieuwe podiumkunstvormen zoals spoken word (woordkunst) zijn lastig in de klassieke definitie te plaatsen, maar worden wel actief beoefend door amateurkunstenaars, in dit geval vooral in informele groepen. De definities van amateurkunst worden door het LKCA per 2022 aangepast.

2.2 Facts & figures

LKCA presenteert periodiek de Monitor Amateurkunst. Deze monitor bevat kerngegevens over de beoefening en beoefenaars van kunstzinnige en creatieve activiteiten in de vrije tijd. De laatste Monitor Amateurkunst dateert van 2017; eind 2021 volgt een nieuwe editie. Onderstaand zetten we relevante facts & figures uit de Monitor Amateurkunst 2017 op een rij. De uitkomsten van de Monitor Amateurkunst 2021 zijn met het uitbrengen van dit rapport nog niet beschikbaar.

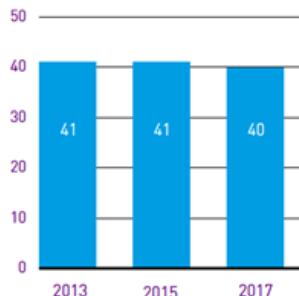
In tegenstelling tot de meting in 2017 zullen de volgende onderdelen in 2021 ongetwijfeld afwijkingen laten zien:

- Corona heeft onlineconsumptie enorm bevorderd. Dit heeft in de monitor van 2017 geen plaats gekregen, in de volgende monitor eind 2021 zal dit gemeten worden.
- Uit gegevens van koepelorganisaties blijkt dat corona deelname aan amateurkunst sterk onder druk zet. Koornetwerk Nederland (de koepel van diverse korenbonden, die weer korenverenigingen vertegenwoordigen) rapporteerde dat vorig jaar (2020) maar liefst

14.000 zangers hun lidmaatschap hebben opgezegd. De daling bij de korenbonden varieert van enkele procenten tot maar liefst 28,5 procent.

Hoeveel mensen in Nederland doen iets kunstzinnigs of creatiefs in hun vrije tijd?

40 procent van de Nederlandse bevolking van zes jaar en ouder doet in de vrije tijd iets kunstzinnigs of creatiefs. Dat zijn ruim 6,4 miljoen mensen. Ten opzichte van 2013 en 2015 zien we een minieme afname van 1 procent.

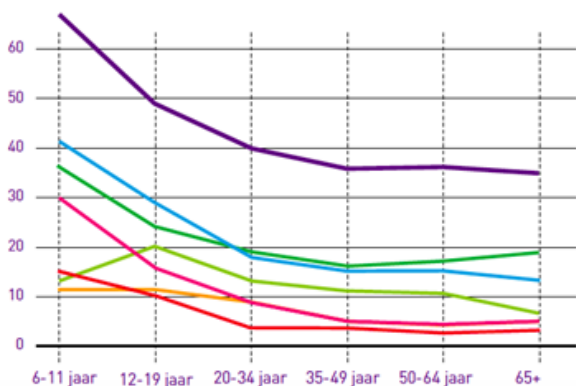
Figuur 1. Beoefenaars van kunstzinnige of creatieve activiteiten in de vrije tijd: percentage van de bevolking van zes jaar en ouder in de periode 2013-2017

Varieert het percentage beoefenaars naar leeftijd?

Het aandeel van beoefenaars onder kinderen en jongeren is een stuk hoger dan onder volwassenen. Dit geldt voor alle activiteiten. Het is opvallend dat

het aandeel beoefenaars onder 6- tot 11-jarigen de afgelopen jaren toeneemt, terwijl het aandeel beoefenaars onder 12- tot 19-jarigen daalt. Bij elke

soort activiteit zien we deze ontwikkeling terug.

Figuur 5. Beoefening van kunstzinnige en creatieve activiteiten: percentage per leeftijdsgroep in de bevolking van zes jaar en ouder.

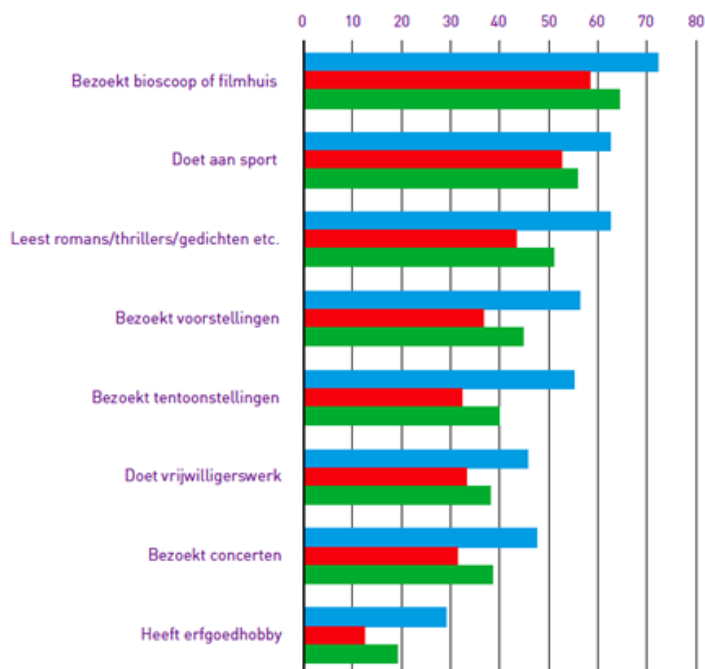
- Kunstzinnig of creatief in de vrije tijd: totaal
- Beeldend
- Muziek
- Dans
- Theater
- Schrijven
- Media

Gaan beoefenaars vaker naar concerten, voorstellingen en doen ze vaker aan sport?

Mensen die in hun vrije tijd kunstzinnig en creatief actief zijn, doen ook vaker aan vrijwilligerswerk, sport, erfgoed-beoefening of andere culturele activiteiten.

Figuur 10. Receptieve cultuurdeelname, vrijwilligerswerk, erfgoed- en sport-beoefening: percentage van beoefenaars en niet-beoefenaars en van de totale bevolking van zes jaar en ouder

- Beoefenaar
- Niet-beoefenaar
- Bevolking ≥ 6 jaar

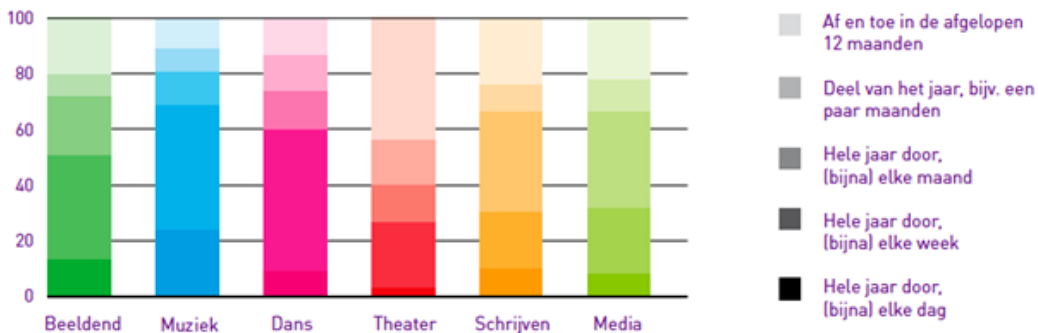

Hoe vaak doen beoefenaars iets kunstzinnigs of creatiefs, en hoeveel tijd besteden ze eraan?

Ruim 80 procent van de beoefenaars is het hele jaar door actief: de meeste (bijna) elke week. Van de mensen die aan beeldend, muziek of dans doen (als hoofdactiviteit), besteden de meeste

1 tot 2 uur per week aan die activiteit. De meeste beoefenaars van theater, creatief schrijven en media doen dit minder dan 1 uur per week.

Figuur 11. Patroon van beoefening: percentage van beoefenaars per soort activiteit

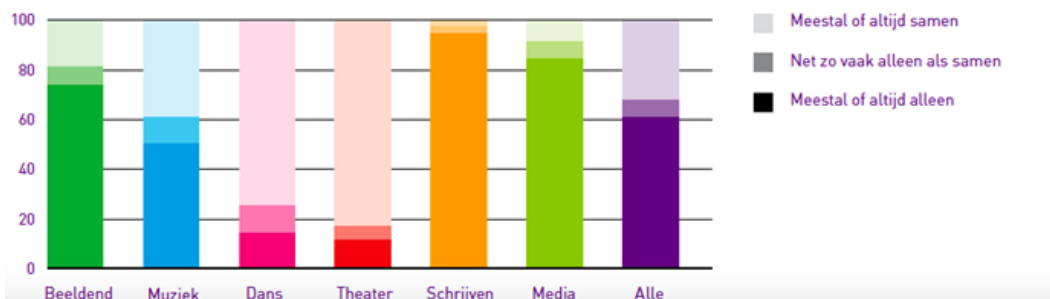
Voeren beoefenaars hun activiteiten alleen uit, of samen met anderen?

De meeste beoefenaars (61 procent) voeren hun activiteiten bijna altijd in hun eentje uit. Dit geldt vooral voor

diegenen die aan media of beeldend doen, of die creatief schrijven. Dans en theater doen de meeste samen. In dit

patroon zien we geen verschillen met 2015.

Figuur 13. Beoefening alleen of samen: percentage van beoefenaars per soort activiteit

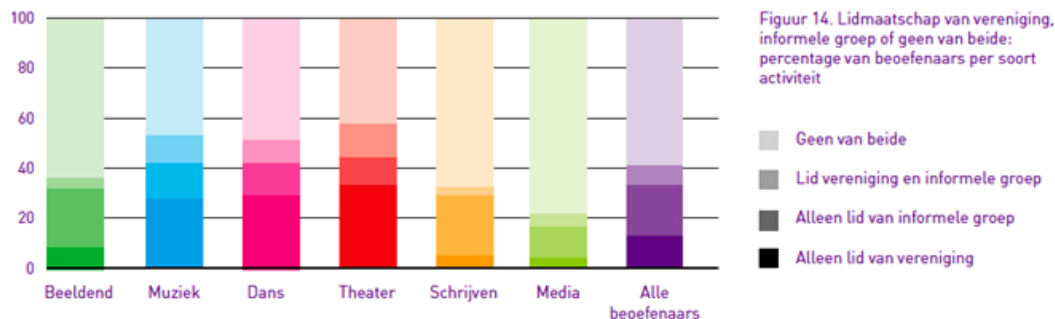

Hoeveel beoefenaars zijn lid van een vereniging?

Een kwart van de beoefenaars – bijna anderhalf miljoen mensen – is voor zijn of haar kunstzinnige of creatieve activiteiten lid van een vereniging. Net zoveel als in 2015. Wel is het aantal beoefenaars dat lid is van een informele groep toegenomen. Een informele

groep is een aantal mensen dat buiten de kaders van een formele organisatie samenkomt, zoals een popbandje. Die stijging van leden van informele groepen geldt voor alle soorten activiteiten, maar het sterkst voor beeldend. Vooral kinderen en 65-plussers zijn voor hun

kunstzinnige of creatieve activiteiten lid van een vereniging. Het aantal beoefenaars dat lid is van een informele groep is het grootst onder 35- tot 49-jarigen.

Figuur 14. Lidmaatschap van vereniging, informele groep of geen van beide: percentage van beoefenaars per soort activiteit

Van belang is op te merken dat het onderscheid tussen amateurverenigingen en informele groepen genuanceerd ligt; er zijn ook veel amateurkunstenaars uit verenigingen die op projectbasis deelnemen aan initiatieven met andere amateurkunstenaars en aldus tijdelijk onderdeel kunnen zijn van een informele groep.

2.3 Belang van amateurkunst

Aan amateurkunst kunnen belangrijke artistieke, maatschappelijke en economische waarden worden toegekend.

Artistieke waarde:

- Kunstbeleving door zelf kunst te maken. Het genoegen/plezier dat je beleeft dan wel de ervaring die je ondergaat door creatief/kunstzinnig actief te zijn is een intrinsiek belang.
- Springplank voor jong talent. De weg naar professionele kunsten begint bij cultuureducatie en amateurkunst.
- Basis voor nieuwe culturele genres. Creatieve en kunstzinnige activiteiten vormen een afspiegeling van onze samenleving met daarin veel verschillende culturen en vormen van kunstbeoefening en beleving. Amateurkunst biedt een laagdrempelige mogelijkheid om verschillende culturen en kunstvormen uit te wisselen en te kruisbestuiven.

Maatschappelijke waarde:

- Persoonlijke ontwikkeling. Het beoefenen van kunst - individueel of in groepsverband - is goed voor de persoonlijke ontwikkeling. Cultuurdeelname in het algemeen en kunstbeoefening in het bijzonder helpt bij het ontwikkelen van creatieve vaardigheden en 21st century skills bij jongeren. Ook voor volwassenen geldt dat cultuurdeelname en amateurkunst bijdragen aan vaardig burgerschap.
- Gezondheid. Uit steeds meer onderzoeken blijkt dat het actief of passief bezig zijn met kunst de gezondheid bevordert en ook het algehele welbevinden. De WHO onderschrijft de waarde van cultuurdeelname voor de gezondheid en roept overheden op om meer te investeren in culturele interventies in de gezondheidszorg.
- Denkvermogen. Uit verschillende onderzoeken blijkt dat actieve kunstbeoefening op jonge leeftijd een gunstig effect heeft op de ontwikkeling van de hersenen en het cognitieve vermogen versterkt.
- Sociale cohesie. Liefst 80% van de mensen die in groepsverband met amateurkunst bezig is, doet dat uit sociale overwegingen; 'voor de gezelligheid'. In beleidstermen: amateurkunst is een goed instrument om sociale netwerken te vormen.
- Sociale basis. In groepsverband deelnemen aan creatieve of kunstzinnige activiteiten draagt bij aan het voorkomen van sociale uitval.
- Amateurkunstbeoefenaars zijn actief als vrijwilliger.

Economische waarde:

- Werkgelegenheid voor kunst- en cultuurprofessionals. Kunstprofessionals kunnen bij verenigingen en informele groepen betaald aan de slag in de artistieke leiding en met het geven van cursussen en workshops. Ook aan de ondersteunende en organisatorische kant biedt amateurkunst een beroepsperspectief voor professionals, zoals de cultuurcoaches en -makelaars.
- Voorkomen van sociale uitval. Het voorkomen van sociale uitval kent ook een economische waarde. Hiermee worden kosten van bijvoorbeeld geïndiceerde zorg (zoals dagbesteding) en jeugdzorg bespaard. Van problematiseren naar preventie.
- Positieve gezondheid. Waar kunst en kunstbeoefening gezondheidsproblemen kunnen voorkomen, de ontwikkeling van geest en lichaam kunnen ondersteunen, de leefstijl helpt verbeteren en een positief effect heeft op het omgaan met en behandeling van ziekte, worden grote kostenbesparingen gerealiseerd.

H3 | Behoeftte aan ondersteuning

3.1 Onderzoek LKCA

Dat amateurkunstgroepen en koepelorganisaties behoefte hebben aan ondersteuning is niet nieuw. Reeds in 2017 heeft LKCA⁶ onderzoek laten uitvoeren naar behoeften in de landelijk georganiseerde amateurkunst en verenigingen. LKCA heeft toen de landelijke koepelorganisaties gevraagd naar onderwerpen die voor hen een uitdaging vormen en waarvoor ze op zoek zijn naar nieuwe oplossingsrichtingen.

Uit dit onderzoek van LKCA in 2017 zijn zes belangrijke uitdagingen naar voren gekomen:

- Zichtbaarheid: koepels geven aan dat zichtbaarheid van hun kunstdiscipline naar buiten een aandachtspunt is. Onvoldoende zichtbaarheid maakt het lastig om een jongere doelgroep te bereiken.
- Financiën: koepels (en hun achterbannen) hebben over het algemeen weinig financiële armslag. Zij geven aan dat ze als bestuur meer ondersteuning zouden willen bieden en meer eigen activiteiten opzetten, maar dat is niet haalbaar.
- Omgaan met vergrijzing: de gemiddelde leeftijd van leden van de koepels is 55-plus. Verjonging wordt gezien als antwoord, maar jonge leden werven is lastig omdat de jongere generatie lidmaatschap van een vereniging minder waardevol vindt of geen tijd heeft voor lidmaatschap.
- Werven van actieve leden: het werven van nieuwe leden is een uitdaging, maar het werven van actieve leden voor bestuur of commissies is nog uitdagender. Dit heeft gevolgen voor de professionaliteit en continuïteit van koepelorganisaties.
- Zoeken naar nieuwe doelgroepen: koepelorganisaties streven meer diversiteit na in het ledenbestand, achterban en publiek.
- Bestaansrecht: het bestaan van een koepelorganisatie is niet meer een vanzelfsprekendheid.

LKCA geeft in haar onderzoek uit 2017 aan dat de bevindingen uit haar onderzoek een opstap zijn voor verdere versterking van de amateurkunstsector. Deze rapportage - en de opvolging daarvan - is hier onderdeel van.

3.2 BMC Behoefttepeiling/enquête 2021

In het kader van het onderzoek naar een betere ondersteuningsstructuur voor de amateurkunst hebben we een behoefttepeiling uitgevoerd onder amateurgroepen, cultuurcoaches en artistiek kader in de amateurkunst. Het onderzoek, in de vorm van een enquête, is uitgezet in het voorjaar van 2021. In deze behoefttepeiling zijn we ingegaan op de behoeften aan ondersteuning, ook in het licht van de gevolgen van de coronapandemie.

Voor dit onderzoek hebben we een behoefttepeiling uitgevoerd. In deze peiling is getracht de informele groepen mee te nemen, maar dat is slechts beperkt gelukt omdat informele groepen - niet geheel onverwacht - lastig te traceren te zijn. Niettemin heeft de behoefttepeiling toch een goed beeld van behoeftte aan ondersteuning van de amateurkunst opgeleverd, ook van de

---

⁶ LKCA (2017) Koepelorganisaties in de amateurkunst

informele groepen, omdat de cultuurcoaches en cultuurmakelaars in de behoeftepeiling expliciet bevraagd zijn op hun beeld van informele groepen en hun behoefte aan ondersteuning.

In de bijlage is de volledige rapportage van de enquête opgenomen. Onderstaand presenteren we een samenvatting met enkele in het oog springende quotes.

Wat opvalt in de enquête is dat - zowel voor als tijdens de coronapandemie - landelijke regelingen het minst vaak aansluiten op de behoeften van amateurkunstgroepen. Dit duidt erop dat vooral gemeenten en ook provincies meer in staat blijken om maatwerk te leveren aan de amateurkunstgroepen of dat amateurgroepen deze regelingen niet weten te bereiken. Tegelijkertijd zijn er grote verschillen in de bestedingen van gemeenten uit de landelijk via het gemeentefonds beschikte middelen voor cultuur. Bij sommigen belandt het geld voor cultuur in de algemene middelen, sommigen labelen het specifiek voor cultuur.

In de enquête is niet alleen gevraagd naar ondersteuning in financiële zin, maar ook naar de wijze waarop organisaties in de sector elkaar kunnen ondersteunen. Hieruit blijkt dat amateurkunstenaars elkaar weten te vinden bij het aanpakken van hun problemen of vraagstukken.

Ook is gevraagd waaraan de respondenten de grootste behoefte hebben om de eigen organisatie goed te laten functioneren en te kunnen continueren. Respondenten geven aan de meeste behoefte te hebben aan ondersteuning op de volgende punten:

1. Vergroten zichtbaarheid, bijvoorbeeld in de vorm van (een) landelijke campagne(s) en belangenbehartiging.
2. Verjonging van de organisatie/vrijwilligersbeleid, met de kanttekening dat meer zichtbaarheid ook weer kan leiden tot nieuwe leden.
3. Betere en betaalbare facilitaire voorzieningen, zoals repetitieruimtes en mogelijkheden voor optredens.
4. Ondersteuning bij visieontwikkeling en artistieke ontwikkeling.
5. Doorontwikkeling van digitalisering en online activiteiten.

Uit de behoeftepeiling, en met name uit de open antwoorden, spreekt duidelijk dat het water aan de lippen staat in de amateurkunstsector. De behoefte aan ondersteuning is groot. Bovenal hebben amateurkunstgroepen behoefte aan morele steun en erkenning.

Enkele veelzeggende quotes van respondenten:

- *'De levensvatbaarheid van [organisatie X] is in gevaar gekomen door terugloop in ledenaantal, door terugloop van financiële inkomsten of annulering van gedane toezeggingen, met alle gevolgen van dien. Daardoor kunnen wij ons doel amper vormgeven.'*
- *'De grootste bedreiging voor het voortbestaan van onze groep is ledentekort door veroudering en daardoor uitval en weinig nieuwe aanwas. Daardoor ook financieel minder daadkracht op den duur. Dit scenario dreigt voor veel volksdansgroepen met*

name buiten de grote steden. Belangrijk is dat er meer bekendheid komt over volksdansen, meer aanwas van jongeren en jongvolwassenen.'

- *'Ik heb meerdere opdrachtgevers. De meeste koren maken zich zorgen om de ledenwerving die ze nu al bijna twee jaar niet konden doen. Als je ook met jeugd werkt zoals ik, heb je te maken met een dubbele klap. Aan de bovenkant verdwijnt de jeugd op natuurlijke wijze (studeren elders) terwijl je aan de onderkant niet kunt werven. Vandaar dat ik zichtbaarheid erg belangrijk vind.'*
- *'Er moet een herwaardering komen voor kunst en cultuur in het algemeen en voor het verenigingsleven in het bijzonder.'*
- *'In een globaliserende en individualiserende samenleving ontstaat er in snel tempo andere concurrentie voor het actief participeren in amateurkunst. Daar moeten we adequaat op reageren.'*
- *'Voor de belangenbehartiging en lobby moet een veel grotere mankracht komen. Vergelijkbaar zoals de sport georganiseerd is. Zie NOC NSF en KNVB, waarin de belangenbehartiging professioneel op grote schaal is geborgd.'*
- *'Sectortaken worden op disciplineniveau nationaal niet meer uitgevoerd en niet meer financieel ondersteund. Waar eerder ondersteuning en ontwikkeling door de sector zelf werd uitgevoerd, is het van de sector verwijderd en wegbezuinigd. Het hoort niet meer tot het takenpakket van LKCA, aldus LKCA, het FCP biedt hiervoor (bijna, recent wel!) geen instrumenten, en koepels, maar ook andere organisaties, hebben niet de financiële armslag en mankracht. Initieel werden sectortaken door de sector zelf uitgevoerd. Er is een gat ontstaan tussen ondersteuning en de sector. Het resultaat is dat een aantal taken afgelopen jaren niet meer worden uitgevoerd en dat is ook te merken. In de ondersteuning is een gat ontstaan tussen het overstijgende van het LKCA (wat belangrijk werk is) en wat er lokaal gebeurt (wat noodzakelijk is en consistent en sterker mag).'*

3.3 Coronacrisis en financiële steunmaatregelen voor de amateurkunst

Coronasteun werkt volgens het onderzoek van de Boekmanstichting. Dat toont nieuw onderzoek van de Boekmanstichting⁷ naar de financiële gevolgen van de coronacrisis in de culturele en creatieve sector en de effecten van de steunmaatregelen in 2020. Wel laat het onderzoek een groot verschil zien tussen de meerjarig gesubsidieerde en de overige organisaties (waaronder amateurkunstverenigingen). De culturele organisaties die het meest afhankelijk zijn van publieksinkomsten, worden bovenmatig hard geraakt. Zo zagen de poppodia en de vrije producenten zo'n 95% van hun eigen inkomsten verdwijnen. De coronasteun compenseerde dit niet voldoende. Andere grote verliezers zijn de zelfstandige cultuurprofessionals; een groep die zeer groot vertegenwoordigd is in de amateurkunstsector. Denk hierbij aan regisseurs, dirigenten, choreografen et cetera. Gemiddeld is er 55% op hen bezuinigd.

De rechtstreeks financiële gevolgen van corona in de amateurkunstsector zijn tegelijkertijd moeilijk te benoemen. Immers, veel regelingen zijn ingericht rondom het verlies van bijvoorbeeld publieksinkomsten. In de amateurkunstsector worden publieksinkomsten niet centraal geregistreerd en deze zijn vaak geen onderdeel van verantwoording op gemeentelijk niveau waar gemeenten instandhoudingssubsidies hanteren, die vaak werden gecontinueerd.

⁷ Boekmanstichting mei 2021, Ongelijk getroffen, ongelijk gesteund.

De behoeften van amateurkunstgroepen met betrekking tot coronaschade zijn niet het gevolg van het uitblijven van publieksinkomsten. De coronacrisis heeft de reeds bestaande problemen in de amateurkunstsector pregnanter gemaakt.

H4 | Inventarisatie huidige ondersteuningsstructuur⁸

4.1 Inleiding

De ondersteuning van de amateurkunstsector en van amateurkunstgroepen (verenigingen, stichtingen en informele verbanden) is de laatste decennia ingrijpend veranderd. Dit heeft geresulteerd in een huidige ondersteuningsstructuur die divers is, versnipperd en die hiaten vertoont. Dit terwijl vrijwillige bestuurders van amateurkunstgroepen mede door de coronacrisis meer dan ooit behoefte hebben aan een daadkrachtige en effectieve ondersteuning. Deze inventarisatie is gedaan door Talentenlab en LKCA en beoogt:

- de ondersteuning en de hiaten in kaart te brengen;
- de ondersteuning en de toegankelijkheid daarvan te verbeteren;
- de verbinding tussen de verschillende vormen van ondersteuning te versterken.

De inventarisatie is input in het traject voor planontwikkeling dat BMC Advies uitvoert in opdracht van het LKCA. In dit hoofdstuk geven wij de samenvatting weer van de rapportage van het LKCA/Talentenlab.

4.2 Relatie tussen rijksbeleid en beleid andere overheden

In de ontwikkeling van de ondersteuning van amateurkunstgroepen is een duidelijke relatie zichtbaar tussen het rijksbeleid en het beleid in provincies en gemeenten ten aanzien van de ondersteuning van amateurkunst(groepen). Er is nog geen gezamenlijke aanpak. Meer of minder beleidsaandacht en impulsen vanuit de rijksoverheid hebben direct invloed op de landelijke ondersteuning, maar werken ook door in provinciale en lokale ontwikkelingen. Rijk, provincies en gemeenten hebben elk hun eigen rol in cultuurbeleid. Er zijn onderling grote verschillen, zeker als het gaat om de ondersteuning van amateurkunstgroepen. In regelingen die bouwen op een meer gezamenlijke aanpak, zoals Cultuureducatie met kwaliteit en het Programma Cultuurparticipatie, zien we een sterkere beweging op gang komen met een grotere impact.

4.3 Landelijke infrastructuur voor amateurkunstgroepen ontoereikend

Rond de eeuwwisseling werkten door het Rijk gefinancierde landelijke disciplineorganisaties voor dans, theater, beeldende kunst, blaasmuziek, schrijven, vocale muziek en overige muziek met en voor de sector. In 2007 gingen de organisaties op in Kunstfactor met een andere opdracht als sectorinstituut. In 2013 ontstond het LKCA waarin amateurkunst en cultuureducatie (binnenschools) werden samengevoegd. Bij deze laatste fusie verdween 60% van het budget voor landelijke amateurkunstondersteuning.

Bijna al het werk van koepelorganisaties draait op vrijwillige bestuurders en dat maakt deze ondersteuning ontoereikend en kwetsbaar. Voor disciplinegerichte ondersteuning zijn amateurkunstgroepen aangewezen op landelijke en regionale koepelorganisaties. De financiële bijdrage die deze bonden en koepels voorheen kregen van landelijke en provinciale overheden is nagenoeg verdwenen. Het werk wat destijds door professionals werd gedaan (directe ondersteuning van georganiseerde en niet georganiseerde amateurkunst) is verdwenen. In

---

⁸ Onderzoek Talentenlab en LKCA

sommige disciplines slagen de koepels er min of meer in om een deel van de benodigde ondersteuning op te pakken met vrijwilligers. Voor vele disciplines is landelijke ondersteuning grotendeels weggevallen. Ondanks dat er tientallen koepelorganisaties zijn, is er nu te weinig slagkracht.

De huidige coronaondersteuning door OCW en FCP laat zien dat extra menskracht positieve impact heeft op de amateurkunstgroepen en op de koepels. Tijdelijk extra beschikbare menskracht geeft zichtbare resultaten op het gebied van informatievoorziening, tools, handvatten, zichtbaarheid en andere ondersteuning.

4.4 Provinciale ondersteuning zeer verschillend en deels afwezig

De focus van provinciaal beleid en van de provinciale steuninstellingen is meer en meer verschoven naar cultuureducatie. In een aantal provincies is de steunfunctie voor amateurkunst verdwenen. In samenhang met rijksbeleid en maatschappelijke ontwikkelingen is de aandacht voor amateurkunstondersteuning in provincies teruggelopen. Beleidsprogramma's zoals Cultuureducatie met Kwaliteit gaven mede richting aan beleidskeuzes en budgetten bij provincies en droegen bij aan een verschuiving richting cultuureducatie en gelijktijdig het naar de achtergrond schuiven van aandacht voor amateurkunst. Meerdere instellingen met provinciale taken zijn verdwenen of kregen de opdracht zich op cultuureducatie te richten.

In provincies wisselt de opdracht aan steuninstellingen sterk. Voor het ondersteunen van amateurkunstgroepen heeft nagenoeg geen enkele instelling een specifieke opdracht. De diversiteit in provinciale opdracht en taakopvatting zorgt ervoor dat ook in provincies waar wel een ondersteunende instelling is voor amateurkunst, er grote verschillen zijn in de manieren waarop amateurkunstgroepen ondersteund worden. Dat verschil is ook zichtbaar in menskracht. De afgelopen periode lijkt er een voorzichtige kentering te ontstaan, die ook zichtbaar wordt met het Programma Cultuurparticipatie.

4.5 In twee derde van de gemeenten geen ondersteuning

Ondersteuning in menskracht is voor amateurkunstgroepen in meer dan twee derde van de gemeenten niet gevonden. Gemeenten zijn een belangrijke partij in het ondersteunen van amateurkunstgroepen. Dat kan variëren van structurele subsidies voor verenigingen tot het stimuleren van projecten en andere initiatieven in amateurkunstbeoefening. In 108 van de 349 gemeenten is ondersteuning in menskracht gevonden door organisaties en cultuurcoaches.

De lokale culturele infrastructuur is sterk veranderd. Dit heeft invloed op de ondersteuning van amateurkunstgroepen. De afgelopen jaren hebben gemeenten vanuit het Rijk verschillende extra taken gekregen, onder andere in het Sociaal Domein en Jeugdzorg, inclusief de budgetverantwoordelijkheid daarvoor. Dit zorgt, naast andere beleidsoverwegingen, voor een flinke verschuiving in prioriteiten van gemeenten in het ondersteunen van cultuurbeoefening in de vrije tijd. In veel gemeenten is de subsidie voor amateurkunstgerelateerde organisaties gestopt (zoals muziekscholen, centra van de kunsten) of meer op binnenschoolse cultuureducatie gericht. Op verschillende plekken zijn zzp-docentencollectieven en andere vormen ontstaan zonder een beleidsgestuurde overkoepelende lokale amateurkunsttaak/-opdracht.

Amateurkunstgroepen hebben een belangrijke sociale waarde voor hun leden en hun publiek en dragen zo bij aan de sociale binding in de lokale gemeenschap en aan het welbevinden van burgers.

4.6 Combinatiefuncties - een lokale kans

Via de Brede Regeling Combinatiefuncties stellen de ministeries van VWS, OCW en SZW gezamenlijk geld beschikbaar voor gemeenten om combinatiefunctionarissen aan te stellen. Het gaat om cofinanciering; gemeenten die deelnemen, dragen 60% van de kosten bij, zelf en/of via lokale partners. In 2019 is de regeling aangepast en zijn de doelstellingen verbreed. De regeling beoogt:

- een leven lang sporten, bewegen en deelnemen aan cultuur voor iedereen mogelijk maken;
- het duurzaam versterken en innoveren van sport-, beweeg- en culturaanbieders/vrijwilligersorganisaties;
- lokale verbindingen tot stand te brengen en uit te bouwen.

Uit de landelijke Monitor Brede Regeling Combinatiefuncties van 2020 blijkt dat 99% (350 van de 355) van de gemeenten meedoet aan de regeling en één of meerdere combinatiefunctionarissen heeft. 17% (577 fte) werkt voor de sector kunst en cultuur in 278 gemeenten. De opdracht en invulling van de combinatiefunctionaris Cultuur (cultuurcoach) en ook hoe ze genoemd worden, verschillen lokaal sterk. Een aantal daarvan richt zich gedeeltelijk op het ondersteunen van amateurkunstgroepen. Echter in meer dan twee derde van de gemeenten is geen cultuurcoach gevonden die zich richt op amateurkunstgroepen.

In de monitor is te zien dat de sportcoaches vaak verbonden zijn aan of werken met sportverenigingen. Daarnaast zijn de sportfunctionarissen een instrument die in nagenoeg alle deelakkoorden van het Nationaal Sportakkoord en in twee derde (65%) van de lokale sportakkoorden wordt ingezet om doelen te realiseren. Bij de cultuurcoaches is een dergelijke inbedding nog nauwelijks het geval.

4.7 De verschillende ondersteuningslagen, versnipperd en niet afgestemd

De inventarisatie laat zien dat er grote verschillen bestaan tussen de rollen en taken van landelijke, provinciale en lokale ondersteuners. In de meeste gevallen vervullen ze die rollen los van elkaar. Hier en daar vindt afstemming en samenwerking plaats op initiatief van een koepel of provinciale of lokale ondersteuner. Geïnterviewde ondersteuners benoemen de meerwaarde daarvan, voor de amateurkunstgroepen en voor hun omgeving.

Tussen de koepelorganisaties en de andere ondersteuners van amateurkunstgroepen zit over het algemeen een belangrijk verschil in kennis en expertise. Koepelorganisaties zijn stevig geworteld in hun kunstdiscipline en ondersteunen hun leden of achterban disciplinegericht. Lokale en provinciale ondersteuners bedienen daarentegen over het algemeen meerdere disciplines of werken sectorbreed. Beide zijn belangrijk voor amateurkunstgroepen. Ze vullen elkaar aan en kunnen elkaar (nog veel meer) versterken.

Tot zover de samenvatting van het inventariserend onderzoek van het LKCA/Talentenlab.

4.8 Samenvattende conclusies

- We stellen vast dat er sinds de jaren '70 door het Rijk stevig is bezuinigd op de ondersteuningsstructuur voor amateurkunst. Ook bij provincies en gemeenten hebben forse verschuivingen plaatsgevonden in de ondersteuningsstructuur voor amateurkunst. Bij vele provincies zijn steunfunctie-instellingen wegbezuinigd of ingekrompen en bij gemeenten zijn veel muziekscholen en creativiteitscentra weggefallen, inclusief ondersteuningstaken voor de amateurkunst⁹.
- Op het gebied van cultuureducatie en amateurkunst stuurt het Rijk de afgelopen 25 jaar middels beleidsprogramma's: achtereenvolgens Actieplan Cultuurbereik, Cultuur en School, Cultuureducatie met Kwaliteit en het Programma Cultuurparticipatie. Deze beleidsprogramma's zijn soms opgezet als matchingsregelingen waarbij lagere overheden cofinancieren. Voor al deze beleidsprogramma's geldt dat ze vooral gericht zijn op het bevorderen van cultuureducatie in het (primair) onderwijs en het programma Samen Cultuurmaken zet zich in voor actieve cultuurparticipatie in de breedste zin en voor de verbinding met het sociale domein. De successievelijke beleidsprogramma's zijn daarmee ook voor de amateurkunst van belang (geweest), maar zijn niet gericht (geweest) op ondersteuning van amateurkunstgroepen als zodanig.
- De ondersteuningsstructuur voor de amateurkunst is de afgelopen decennia verbrokkeld. Wat er nog van over is, is versnipperd, vertoont weinig samenhang, kent geen ontwikkelagenda en biedt onvoldoende ondersteuning voor de amateurkunstgroepen. De amateurkunstgroepen staan er alleen voor en hebben het zwaar.
- De Brede Regeling Combinatiefuncties (BRC) vormt een lichtpunt. Daar waar van de regeling gebruikt wordt gemaakt en cultuurcoaches worden aangesteld, kunnen ook amateurkunstgroepen worden ondersteund. In veel gemeenten is daarvan echter nog geen sprake en waar dat wel het geval is, is de capaciteit aan cultuurcoaches nog beperkt. De BRC wordt in overwegende mate ingezet voor de sport: ruim 80% van de aangestelde coaches zijn buurtsportcoaches; nog geen 20% betreft cultuurcoaches.
- Ook positief is het tijdelijke ondersteuningspakket dat vanuit coronabudgetten via het Fonds Cultuurparticipatie wordt ingezet en voor het najaar van 2021 is verlengd. De behoefte aan ondersteuning stopt na corona evenwel niet. Integendeel, juist nu het openbare leven weer een beetje op gang begint te komen en ook de amateurkunstgroepen de draad weer willen oppakken, is de behoefte aan ondersteuning groter dan ooit.

---

⁹ <https://opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/nl/dataset/84122ned/table?dl=56436>

H5 | Ontwikkelopgaven

In dit hoofdstuk presenteren we de ontwikkelopgaven waar de amateurkunstsector de komende periode voor staat. In de volgende hoofdstukken (6 en 7) gaan we in op de oplossingen, waarbij we bij de financiën aangeven of het structurele, impuls of eenmalige voorstellen zijn. We redeneren vanuit de amateurkunstgroepen. Tegelijkertijd is het evident dat versterking van de individuele amateurkunstenaar ook bijdraagt aan de versterking en kruisbestuiving van de formele en informele amateurkunstgroepen.

5.1 Inspelen op de behoeften van de amateurkunstgroepen

Verbeteringen in de ondersteuningsstructuur voor amateurkunst moeten gericht inspelen op de behoeften die amateurkunstenaars en amateurkunstgroepen hebben met activiteiten waarbij gewerkt wordt aan kwaliteit, versterking, visie en ontwikkeling.

- Morele ondersteuning en erkenning; zorg er op lokaal niveau voor dat een cultuurcoach of cultuurmakelaar in contact is met de amateurkunstgroepen ter plaatse. Aanhoren wat er speelt, waar nodig gerichte ondersteuning in de vorm van coaching, verwijzing of bemiddeling, vormt de basis voor een goede ondersteuningsstructuur.
- Vergroting van de zichtbaarheid; niet alleen voor de eigen club of het eigen project, maar ook voor de amateurkunst in zijn algemeenheid. Er is een behoefte aan regionale en landelijke netwerken.
- Verjonging/vernieuwing van bestaande organisaties, zowel qua leden als qua bestuur en ondersteuning daarvoor.
- Betere en betaalbare facilitaire voorzieningen, zoals repetitieruimtes en mogelijkheden voor optredens.
- Ondersteuning bij visieontwikkeling en artistieke ontwikkeling, zowel voor de eigen club of het eigen project, als in de verbinding met organisaties en initiatieven in het sociaal domein en met de professionele kunsten.
- Begeleiding bij de eigen online performance; niet alleen als communicatiemiddel, maar ook als medium voor artistieke projecten en presentaties.

5.2 Amateurkunst beter benutten in het sociaal domein en de zorg

De recente adviezen van onder andere de Raad voor Cultuur (Investeer in Cultuur voor iedereen) en van de alliantie Kunsten '92/Federatie Creatieve Industrie (New Creative Deal) aan een nieuwe regering zijn duidelijk: investeer in cultuur voor iedereen en in het bijzonder ook in amateurkunst.

Door te investeren in de ondersteuning van amateurkunst kan de overheid zorgen voor verbinding en versterking van de samenleving. Met enige sturing en ondersteuning vanuit de overheid is de maatschappelijke waarde van amateurkunst en amateurkunstgroepen in het sociaal domein en in de zorg beter te benutten. Het ligt voor de hand dat op landelijk niveau het Ministerie van OCW in de lead is bij het ontwikkelen van een Programma Amateurkunst. Maar het verdient aanbeveling ook de ministeries van VWS en SZW hierbij te betrekken. Ook op provinciaal en lokaal niveau moet worden bezien hoe de verbinding tussen amateurkunst en het sociaal domein en de zorg beter kan worden gelegd.

5.3 Betere verbinding tussen amateurkunst en professionele kunst

Amateurkunst is een springplank voor jong talent. Alleen al om die reden is het van belang om de samenhang tussen amateurkunst en professionele kunst te versterken. Tegelijkertijd biedt de sector Amateurkunst werkgelegenheid aan kunst- en cultuurprofessionals, zowel voor artistiek kader als voor de meer ondersteunende functies van cultuurcoach of cultuurmakelaar. Dit vraagt om goede afstemming tussen wat de praktijk vraagt en het kunstvakonderwijs en cultuurbeleid- en managementopleidingen. Deze afstemming vindt momenteel niet of nauwelijks plaats.

Ook vanuit inhoudelijke overwegingen is het wenselijk het hoger beroepsonderwijs beter aan te haken bij ontwikkelingen in de amateurkunst. In de dagelijkse praktijk van de amateurkunst ontstaan doorlopend nieuwe kunst(crossover)vormen, vaak startend in informele verbanden waar het artistiek kader van de toekomst en dus het kunstvakonderwijs voor artistiek kader elkaar beïnvloeden. Juist het begeleiden van die nieuwe vormen vraagt om goed geëquipeerd artistiek kader. En een betere verbinding tussen amateurkunst en het sociaal domein en de zorg vraagt zowel van artistiek kader als van ondersteunende cultuurcoaches en cultuurmakelaars ook nieuwe kennis en vaardigheden. En die kennis en vaardigheden moeten al in de beroepsopleidingen worden aangereikt. Dit vraagt ook om aansluiting bij de popcultuur en 'urban cultuur' die bij informele amateurkunstgroepen veelal meer vertegenwoordigd is¹⁰.

Voor de professionals die in de amateurkunst werkzaam zijn of komen te werken, zal het principe van fair pay toegepast moeten worden. Zowel voor mensen in loondienst als de zzp-ers.

5.4 Meer samenhang en slagkracht in de ondersteuningsstructuur

Een duurzame verbetering van de ondersteuningsstructuur middels een Programma Amateurkunst moet voorzien in meer samenwerking, afstemming en coördinatie op lokaal, provinciaal en landelijk niveau. Op lokaal niveau gaat het primair om de organisaties waar de cultuurcoaches werken, op provinciaal niveau om de provinciale steunfunctie-instellingen en op landelijk niveau om de koepelorganisaties, LKCA en het Fonds voor Cultuurparticipatie. Een Programma Amateurkunst moet erin voorzien dat er meer budget beschikbaar komt voor uitbreiding van formatie en voor de financiering van projecten.

Het is belangrijk dat de sector ook zelf aan de slag kan. Koepelorganisaties kunnen een rol richting hun achterban spelen met betrekking tot specifieke disciplinegerelateerde ontwikkelingen. Denk daarbij aan opleidingen en trainingen professionals/artistiek kader in verbinding met het kunstvakonderwijs, netwerken opbouwen (met partners en voor leden), lobby, repertoire-ontwikkeling (onder andere podiumkunsten), innovatie van samenwerkingsvormen binnen hun specifieke discipline, communicatie met leden en professionalisering van bestuurlijke ontwikkeling bij verenigingen en landelijke nieuwe ontwikkelingen. Koepelorganisaties kunnen als sector-/disciplinenetwerk een programma/project schrijven; wat gaat de sector zelf doen met budget voor formatie en activiteiten en producten om een en ander te realiseren. Koepels zouden dat niet alleen doen,

---

¹⁰ Nota 'naar vore!' plannen voor een gezonde popsector, Tweede Kamer initiatiefnota 35813, lid Kwint

maar met hun bonden, netwerkleden en overige relevante organisaties. Daartoe is professionele menskracht noodzakelijk die nu ontbreekt.

5.5 Revitalisering van de amateurkunst vraagt een integrale aanpak

Amateurkunstgroepen hebben het zwaar en door de coronacrisis zijn de problemen verergerd. De behoefte aan ondersteuning is groot, maar van de goed ontwikkelde ondersteuningsstructuur waarvan zo'n twintig jaar geleden nog sprake was, is door opeenvolgende bezuinigingen weinig overgebleven.

Tegelijkertijd heeft de sector Amateurkunst in al zijn verscheidenheid en met een veelheid aan amateurkunstgroepen en beoefenaars veel te bieden; niet alleen aan persoonlijke ontwikkeling en kunstbeleving, maar ook aan gemeenschapszin, zinvolle vrijetijdsbesteding en aan preventieve en curatieve zorg. Om de potenties van de amateurkunst te benutten zal de sector gerevitaliseerd moeten worden. Revitalisering van de amateurkunst vraagt om een integrale aanpak en versterking van de ondersteuningsstructuur is daarbij van cruciaal belang waarbij de gearticuleerde behoeften van de amateurkunstgroepen centraal staan.

Een integrale aanpak betekent dat de drie overheidslagen de handen ineen moeten slaan. Tegelijkertijd realiseren wij ons dat dit procedureel 'anders' is en niet langs de gebaande paden van BIS-instellingen et cetera. Echter kan de integraliteit van ons advies een stevige oplossingsrichting bieden. Te overwegen valt dit te doen in de vorm van een convenant/bestuurlijk akkoord tussen de overheidslagen, een Investeringsprogramma of Beleidsprogramma Amateurkunst, in lijn met eerdere beleidsprogramma's Cultuureducatie met Kwaliteit, Cultuur en School, Cultuureducatie met Kwaliteit en Cultuurparticipatie. Maar dan expliciet gericht op de amateurkunst. Een zelfstandig programma om de amateurkunst te revitaliseren heeft de voorkeur, maar denkbaar is ook dat dit deel uitmaakt van een volgende editie van het Programma Cultuurparticipatie.

Ook is denkbaar dat een investerings-/beleidsprogramma deel gaat uitmaken van Cultuurakkoorden, in analogie met de Sportakkoorden die in de sportsector zijn opgesteld op lokaal of regionaal (stedelijke cultuurregio's) niveau. In een Cultuurakkoord kunnen zowel afspraken over (bevordering van) cultuurparticipatie als (ondersteuning van) amateurkunst(groepen) worden gemaakt. In hoofdstuk 6 werken we de aanbeveling op hoofdlijnen uit om te komen tot een investerings-/beleidsprogramma amateurkunst. We hanteren daarbij de meer neutrale werktitel Programma Amateurkunst.

Een Programma Amateurkunst zal pas vanaf de volgende beleidsperiode ingevoerd kunnen worden (cultuurstelsel 2025-2028), dat wil zeggen vanaf 2025. Zolang kan de sector niet wachten. Voor de korte termijn zijn tijdelijke maatregelen nodig om de sector te revitaliseren en amateurkunstgroepen te ondersteunen. In hoofdstuk 7 doen wij een voorstel voor maatregelen voor de korte termijn.

H6 | Verbetering ondersteuningsstructuur lange termijn

6.1 Programma Amateurkunst

Met het oog op de eerstvolgende beleidsperiode (2025-2028) stellen we voor te komen tot een meerjarig Programma Amateurkunst. Afspraken over de bekostiging en uitvoering van een Programma Amateurkunst moeten bij voorkeur worden vastgelegd in convenanten tussen de drie overheden en in het verlengde hiervan tussen de drie overheden en hun respectievelijke uitvoeringsorganisaties. Mogelijk kunnen de convenanten op lokaal/regionaal niveau de vorm krijgen van een Cultuurakkoord, in analogie met de sportsector waar lokale/regionale sportakkoorden zijn gesloten.

Op rijksniveau

Op het niveau van het Rijk geven wij in overweging een Nationaal Programma Amateurkunst vast te stellen, dat voorziet in nieuwe afspraken tussen OCW, IPO en VNG over versterking van de amateurkunst en verdeling van rollen en verantwoordelijkheden, mogelijk als onderdeel van cultuurconvenanten in het kader van het nieuwe cultuurstelsel 2025-2028.

Op rijksniveau is structurele uitbreiding van middelen nodig voor de beoogde revitalisering van de amateurkunst, zoals ook de Raad voor Cultuur bepleit. Deze budgetverruiming kan worden ingezet voor:

- Meer budget vanuit OCW voor de Brede Regeling Combinatiefuncties, geormerkt voor aanstelling van cultuurcoaches die zich richten op de ondersteuning van amateurkunstgroepen. Met actieve benadering van circa 80 gemeenten die nog geen cultuurcoach hebben.
- Een matchingsregeling die stimuleert dat gemeenten en provincies (meer) projectsubsidies voor amateurkunst beschikbaar stellen voor projecten die bijdragen aan de zichtbaarheid, toegankelijkheid en diversiteit van amateurkunst en/of projecten die de verbinding van amateurkunst met de professionele kunsten, met het sociaal domein en met de zorg bevorderen. Opgezet als matchingsregeling, waarbij met rijksmiddelen de budgetten voor een lokaal of provinciaal op te zetten regeling of fonds 'Projecten Amateurkunst' worden gematcht. In het geval er al een subsidieregeling/fonds 'Projecten Amateurkunst' is, kan de matching betrekking hebben op uitbreiding van het subsidiebudget voor die regeling. Uitvoering van de matchingsregeling kan worden belegd bij het Fonds Cultuurparticipatie (FCP).
- Een subsidieregeling bij het FCP voor vernieuwende, voorbeeldstellende projecten amateurkunst van bovenregionaal/landelijk belang, die de zichtbaarheid en de toegankelijkheid van amateurkunst vergroten en/of projecten die de verbinding van amateurkunst met de professionele kunsten, met het sociaal domein en met de zorg bevorderen. Van belang is op te merken dat deze subsidieregeling afwijkt van de FCP-regeling Samen cultuurmaken, omdat het hier om voorbeeldstellende en grootschalige projecten gaat en ook omdat de door ons voorgestelde regeling expliciet focust op amateurkunst en amateurgroepen.
- Budget voor uitbreiding van formatie bij de amateurkunstkoepels voor disciplinespecifieke ondersteuning aan amateurkunstgroepen. Op te zetten in de vorm

van een programma, waarvan de uitvoering bij FCP wordt belegd. Met deze formatie-uitbreiding kunnen de koepels voorzien in maatwerkondersteuning van bij hun aangesloten amateurkunstgroepen.

- Aanscherping van de opdracht van OCW aan LKCA om de ondersteuning van amateurkunstgroepen te verbinden en te versterken door:
  - het samenbrengen/netwerkvorming van landelijke, provinciale en lokale ondersteuners en kennisdeling;
  - samen met de amateurkoepels de verbinding met het kunstvakonderwijs en cultuurbeleid- en managementopleidingen te leggen;
  - op landelijk niveau de verbinding te leggen met kennisinstituten en koepelorganisaties in het sociaal domein en de zorg, om amateurkunstgroepen (formeel en informeel) een plek te geven in het Nationaal Preventieakkoord.

Op provinciaal niveau

Net als bij het Rijk (en de gemeenten) zou bij de provincies een Provinciaal Programma Amateurkunst gelanceerd kunnen worden, in dit geval via het IPO. Met de oproep om dit Provinciaal Programma Amateurkunst op te nemen in en uit te voeren als integraal onderdeel van het provinciaal cultuurbeleid.

In het Provinciaal Programma Amateurkunst leggen de provincies vast welke inspanningsverplichting zij aangaan in het sluiten van cultuurakkoorden met gemeenten en culturele en maatschappelijke partijen, gericht op de ondersteuning van de amateurkunstgroepen. Dit zou ook langs de regeling van de stedelijke cultuurregio's kunnen, daar waar van toepassing. In de cultuurakkoorden worden afspraken gemaakt over doelstellingen en cofinanciering van Gemeentelijke Programma's Amateurkunst.

In de cultuurakkoorden wordt aangegeven welke inspanning de provincie middels de eigen steunfunctie-instelling zal leveren ter versterking van de amateurkunst:

- Ambassadeur te zijn voor de amateurkunst in de provincie.
- Een actief netwerk op te zetten dan wel te onderhouden van lokale ondersteuners met onder andere inspiratiebijeenkomsten, kennisdeling en regionale zichtbaarheid.
- Tijdelijk aanvullende ondersteuning te bieden voor amateurkunstgroepen in gemeenten/gebieden waar de versterking van de amateurkunst dan wel de ondersteuning van amateurkunstgroepen nog onvoldoende van de grond komt, dan wel een duwtje in de rug hard nodig heeft.
- Instelling en bekostiging (of uitbreiding van budgetten in geval reeds zo'n regeling/fonds bestaat) van een regeling/fonds voor de ondersteuning van regionale of bovenlokale projecten die bijdragen aan de zichtbaarheid, toegankelijkheid en diversiteit van amateurkunst en/of projecten die de verbinding van amateurkunst met de professionele kunsten met het sociaal domein en met de zorg bevorderen. Te matchen met rijksmiddelen vanuit het FCP.

Op gemeentelijk niveau

Via de VNG zou een Gemeentelijk Programma Amateurkunst gelanceerd kunnen worden bij alle gemeenten in ons land. Met de oproep om dit Programma Amateurkunst op te nemen en uit te voeren als integraal onderdeel van het gemeentelijk cultuurbeleid.

Het Gemeentelijk Programma Amateurkunst bevat de volgende elementen:

- Gemeentelijk commitment creëren door middel van bestuurlijke afspraken tussen Rijk, VNG en IPO om te investeren in het lokale bestel van de amateurkunst, zodat er voldoende goede faciliteiten en materialen zijn en zodat het voor iedereen toegankelijk is:
  - Gemeenten dragen zorg voor passende en betaalbare ruimten voor amateurkunstgroepen. Om te oefenen maar ook om zichtbaar te zijn. Dat kan door publieke locaties zoals scholen en podia open te stellen, of te stimuleren om ruimtes beschikbaar te stellen. Dat is voor het opstarten na de coronaperiode extra belangrijk.
  - Gemeenten maken het mogelijk dat inwoners die minder te besteden hebben, toegang krijgen tot amateurkunstgroepen. Mogelijk via het Jeugdfonds en Volwassenenfonds Sport en Cultuur of een stadspas.
  - Gemeenten of stedelijke cultuurregio's sluiten lokale of bovenlokale cultuurconvenanten/-akkoorden met culturele en maatschappelijke partijen, waaronder amateurkunstgroepen. Op die manier wordt de samenwerking tussen overheid, het culturele veld en maatschappelijke partijen vastgelegd en wordt er een kader gecreëerd voor concrete afspraken om amateurkunstgroepen en daarmee vrijwilligers in hun kracht te zetten en die kracht te benutten.
- Gemeenten creëren commitment voor het optimaliseren van de brede combinatieregeling en breiden het aantal cultuurcoaches via de Brede Regeling Combinatiefuncties uit. De cultuurcoach krijgt als opdracht om:
  - een lokaal netwerk van amateurkunstgroepen te ontwikkelen, die onder andere als gesprekspartner voor de amateurkunst in een gemeente kan fungeren;
  - verbinding te leggen tussen zorg- en welzijnsorganisaties en amateurkunstgroepen;
  - verbinding te leggen met de professionele kunst lokaal. Bijvoorbeeld door op te kunnen treden in een (voor)programma en gebruik te maken van artistieke expertise van professionele organisaties in bijvoorbeeld masterclasses, productie et cetera;
  - samen met amateurkunstgroepen één of meerdere projecten te initiëren waarbij werk gemaakt wordt van het wegnemen van drempels om deel te nemen aan cultuur, bijvoorbeeld met cofinanciering vanuit het FCP en/of de provinciale regeling.
- Gemeenten (al dan niet in samenwerkingsverband) roepen wij op om een divers aanbod van amateurkunstgroepen te ondersteunen, zodat iedere inwoner als amateurkunstvrijwilliger kan deelnemen, en daartoe de volgende maatregelen te nemen:
  - Instelling en bekostiging (of uitbreiding van budgetten in geval reeds zo'n regeling/fonds bestaat) van een regeling/fonds voor de ondersteuning van lokale projecten die bijdragen aan de zichtbaarheid, toegankelijkheid en diversiteit van

amateurkunst en/of projecten die de verbinding van amateurkunst met de professionele kunsten met het sociaal domein en met de zorg bevorderen. Te matchen met rijksmiddelen vanuit het FCP.

- Initiëren van een gezamenlijke presentatie van het lokale amateurveld in al zijn diversiteit, bijvoorbeeld bij de opening van het culturele seizoen of een lokale Dag van de Amateurkunst.

6.2 Financieel

We stellen voor het advies van de Raad voor Cultuur te volgen en uit te gaan van een structurele verruiming van de middelen in cultuurbegroting van het Rijk van jaarlijks € 25 miljoen voor versterking van de amateurkunst (Programma Amateurkunst). We stellen voor dit bedrag als volgt te verdelen over de voorgestelde maatregelen:

1. Verruiming van het budget voor de Brede Regeling Combinatiefuncties (BRC), geormerkt voor uitbreiding van het aantal cultuurcoaches. Op dit moment wordt van het totaal aantal fte voor buurtsport- en cultuurcoaches (3.400 fte) 577 fte ingezet voor cultuurcoaches. We stellen voor het aantal cultuurcoaches met 50% (290 fte) uit te breiden. Daarmee kunnen niet alleen de witte-vlek-gemeenten worden bediend, maar is er ook ruimte voor uitbreiding bij andere gemeenten. Een groei van 290 fte, waarvan het Rijk 40% van de personeelskosten bekostigt (honorarium + werkgeverslasten van 1 fte bedragen circa € 90.000,—). Dit betekent in totaal afgerond € 10,5 miljoen aan budgetverruiming vanuit OCW voor de BRC.
2. Als onderdeel van het Nationaal Programma Amateurkunst kan een matchingsregeling opgenomen worden voor in te stellen regelingen/fondsen amateurkunst op provinciaal en lokaal niveau. Uitvoering en administratie van deze matchingsregeling kan bij het FCP worden belegd. Uitgaande van een matchingsbijdrage van € 0,50 per inwoner, bedragen de kosten van deze matchingsregeling € 8,5 miljoen (inclusief administratiekosten FCP). In totaal komt met deze matchingsregeling dus € 17 miljoen (€ 1,— per hoofd van de bevolking) beschikbaar, waarvan provincies en gemeenten de helft bekostigen en het Rijk de andere helft matcht.
3. Subsidieregeling bij FCP voor bovenregionale amateurkunstprojecten die een voorbeeldfunctie hebben onder andere in de verbinding met de professionele kunsten, het sociaal domein, de zorg en/of het bevorderen van diversiteit en toegankelijkheid. Jaarlijks budget € 4,5 miljoen.
4. Formatie-uitbreiding landelijke koepels. Uitgaande van 12 fte en administratiekosten bedragen de kosten hiervan afgerond € 1 miljoen.
5. Uitbreiding capaciteit LKCA om kennisdeling, netwerkvorming voor amateurkunstgroepen op te pakken: € 0,25 miljoen.
6. Voor bureau- en administratiekosten voor de uitvoering van de matchingsregeling, de subsidieregeling 'Voorbeeldige, bovenregionale amateurkunstprojecten' en het programma 'Ondersteuningsstructuur Amateurkunstkoepels' nemen we ook € 0,25 miljoen op.

In schema:

1. Uitbreiding BRC 290 fte cultuurcoaches	€ 10,5 miljoen
2. Matchingsregeling FCP lokale en provinciale subsidieregelingen AK	€ 8,5 miljoen
3. Subsidieregeling FCP amateurkunstprojecten	€ 4,5 miljoen
4. Realiseren formatie koepelorganisaties	€ 1,0 miljoen
5. Opdracht LKCA kennisdeling, netwerkvorming, ontwikkelfunctie	€ 0,25 miljoen
6. Bureaunkosten FCP Programma Amateurkunst (netto budget)	€ 0,25 miljoen
Totaal	€ 25 miljoen

Wij merken op dat de voorgestelde maatregelen en de hier gepresenteerde financiële consequenties schaalbaar zijn; wanneer blijkt dat er meer of minder budgetverruiming voor de amateurkunst beschikbaar komt, dan kunnen de maatregelen/budgetten naar rato worden aangepast.

H7 | Versterking ondersteuningsstructuur korte termijn

In onderstaande zijn wij uitgegaan van de bedragen als genoemd door de Raad voor Cultuur. De voorgestelde maatregelen en de hier gepresenteerde financiële consequenties zijn schaalbaar en daardoor niet absoluut. Uiteraard zal, in de uitvoering van deze maatregelen in praktische zin, OCW hier een belangrijke procedurele rol spelen richting uitvoerende organisaties.

Voor de periode tussen nu en 2025 stellen we een compact pakket met onderstaande maatregelen voor.

Continuering en uitbreiding steunpakket

Nu het openbare leven weer op gang komt en ook samenkomsten van amateurkunstgroepen mogelijk zijn, wordt duidelijk hoe groot de opgelopen schade in de amateurkunstsector is en welke herstelactiviteiten nodig zijn. Vanuit het huidige tijdelijke ondersteuningspakket waarmee een aantal professionals de negen grote amateurkoepels hebben kunnen ondersteunen, worden bijeenkomsten georganiseerd om verenigingen te helpen bij de opstart en om op te halen welke ondersteuning daarbij nodig is. De amateurkunstsector toont veel veerkracht, maar er zijn ook zorgen, onder andere over de teruggelopen deelname van ouderen en jeugd.

Duidelijk is dat het veel tijd en energie zal kosten om amateurkunstgroepen weer full swing te laten functioneren en om onderliggende problemen aan te pakken. Daar is professionele ondersteuning bij nodig. Het voorstel is de tijdelijke maatregel niet alleen te continueren tot en met 2024, maar ook uit te breiden. Er is behoefte aan extra ondersteuning; wij gaan uit van een verdubbeling van de inzet. Het voorstel is circa 12 fte beschikbaar te krijgen voor de grote koepels.

Bij deze maatregel past ook dat er inzet wordt gepleegd om de ontwikkelde inzichten en instrumenten, waaronder de Toolkit Branding, veel breder uit te rollen dan alleen bij de negen koepels en hun respectievelijke achterbannen. Het voorstel is om LKCA en Fonds Cultuurparticipatie opdracht te geven hier in overleg met het platform van de provinciale steunfunctie-instellingen (Raad van Twaalf) een concreet plan voor te laten ontwikkelen en uit te rollen.

Kwartiermakersteam per provincie

In aanvulling op de 12 fte ondersteuners bij de negen koepelorganisaties, stellen we voor ook tijdelijk capaciteit beschikbaar te stellen om in elke provincie een kwartiermakersteam aan de slag te laten gaan met het uitrollen van ontwikkelde ondersteuningsdiensten, met het bijstaan van lokale cultuurcoaches en het opbouwen van regionale netwerken van cultuurcoaches.

Overwogen kan worden per provincie gemiddeld twee kwartiermakers/ondersteuners in te zetten, mogelijk aangevuld met provinciaal budget. Hier is per provincie, vanwege de verschillende structuren en soorten ondersteuningsorganisaties per provincie, maatwerk aan te raden.

Pilots zichtbaarheid

Naast directe ondersteuning van amateurkunstgroepen heeft het de hoogste prioriteit om op zo kort mogelijke termijn initiatieven te ontplooiën om de zichtbaarheid en het imago van de amateurkunst in het algemeen en amateurkunstgroepen in het bijzonder, te verbeteren.

Gedacht kan worden aan:

- een reeks landelijke en provinciale festivals, mogelijk als doorontwikkeling van het initiatief Ik-Toon;
- landelijke en regionale radio- en tv-campagnes om amateurkunstbeoefening in groepsverband aan te moedigen. Hierbij kan gedacht worden aan het interesseren van omroepen om een reeks uitzendingen over de bijzonderheden van amateurkunst en amateurkunstgroepen, als een van de belangrijkste vormen van vrijetijdsbesteding die onze bevolking kent;
- een landelijke streamingsdienst met aantrekkelijke amateurprojecten.

Denkbaar is om deze punten te beleggen bij een coalitie van de landelijke koepelorganisaties, de Raad van Twaalf en onder regie van het LKCA en Fonds Cultuurparticipatie.

- De uitvoering van concrete zichtbaarheid activiteiten wordt uitbesteed aan gespecialiseerde producenten.
- FCP kan worden ingezet om budgetten te beheren en te administreren.

Samen Slim Deelnemers Werven

Uit veldonderzoek is geconstateerd dat amateurkunstgroepen de oorzaken van hun problemen vaak buiten zichzelf zoeken (pré-corona) en als gevolg hiervan niet naar hun eigen functioneren wilden kijken of durfden te kijken. Tegelijkertijd is als gevolg van de coronacrisis het besef dat er anders naar de traditionele vereniging gekeken kan worden en ook informele groepen in onder andere de urban en popscene ook ondersteuning nodig hebben en waarbij beïnvloeding over en weer kansrijk is voor de ontwikkeling van de amateurkunstsector. Tegen deze achtergrond is een inzet van de cursus Samen Slim Deelnemers Werven een goed instrument om het eigen functioneren te verbeteren en op zoek te gaan naar verbinding met nieuwe ontwikkelingen, nieuwe vormen van (eigentijdse) amateurkunstbeoefening en daardoor mogelijk ook nieuwe leden. Een en ander onder het motto: 'Blijf niet doen wat je deed, maar verander mee'.

Voorbereiding Programma Amateurkunst 2025-2028

Om in 2025 een goed uitgewerkt meerjaren *Programma Amateurkunst* uit te kunnen rollen, moet nu gestart worden met de voorbereiding daarvan. Wij adviseren een meerjarenprogramma, waarbij LKCA en FCP samen met koepelorganisaties, Raad van Twaalf en in afstemming met OCW, IPO en VNG het *Programma Amateurkunst 2025-2028* dienen uit te werken en voor te bereiden, zo mogelijk in de vorm van een Landelijk Cultuurakkoord dat ook een provinciale en lokale uitwerking gaat krijgen. In het kader van deze voorbereiding zullen verschillende sporen moeten worden verkend, onder andere:

- Nadere verkenning van de betekenis die amateurkunst en amateurkunstgroepen kunnen hebben voor het sociale domein en welke maatregelen en instrumenten daarvoor nodig zijn om (verder) ontwikkeld te worden, waaronder een monitor

Impactmeting. Daarbij ook te verkennen of amateurkunst onderdeel kan zijn van het *Nationaal Preventieakkoord*.

- Idem voor de zorgsector. Daarbij ook te verkennen of het lidmaatschap van amateurkunstgroepen vergoed kan worden uit zorgbudgetten.
- Nadere verkenning van mogelijke maatregelen om amateurkunst en amateurkunstgroepen beter in verbinding te laten staan met de professionele kunsten. Daarin ook mee te nemen de relatie met kunstvakonderwijs en cultuurbeleid- en managementopleidingen, zodat ook in de toekomst beschikt kan worden over goed geëquipeerd artistiek kader en competente ondersteuners.
- Voorbereiden uitbreiding aantal fte cultuurcoaches BRC en promotie BRC.
- Onderzoek naar concrete behoeften aan ondersteuning binnen een provincie en onderzoek naar welke 'witte vlekken' er zijn.
- Een jaarlijkse landelijke conferentie *Vorbereiding Programma Amateurkunst 2025-2028*.
- De wenselijkheid om afspraken voor een *Programma Amateurkunst 2025-2028* te vertalen in een *Nationaal Cultuurakkoord*.

Het is wenselijk dat er een onderzoeks- en voorbereidingsbudget beschikbaar komt, waarbij gerichte opdrachten kunnen worden verstrekt om potentiële programmaonderdelen nader te laten onderzoeken en uit te werken. Doe dit via bestaande organisaties.

7.1 Financieel

Het voorstel ten behoeve van bovengenoemde maatregelen is, om voor de komende drie jaar een eenmalig budget beschikbaar te stellen in de vorm van een impuls. Uitzondering hierop is de cursus Samen Slim Deelnemers Werven. Wij adviseren om dit eenmalig in te zetten. Het jaarlijkse bedrag van € 5,5 miljoen kan als volgt worden verdeeld over de vijf maatregelen:

Ondersteuners koepelorganisaties	€ 1,0 miljoen
Per provincie team kwartiermakers/ondersteuners	€ 2,0 miljoen
Pilots zichtbaarheid	€ 1,5 miljoen
Samen Slim Deelnemers Werven een incidentele regeling voor 1 jaar	€ 0,5 miljoen
Vorbereidingsbudget Programma Amateurkunst 2025-2028	€ 0,5 miljoen
Totaal	€ 5,5 miljoen

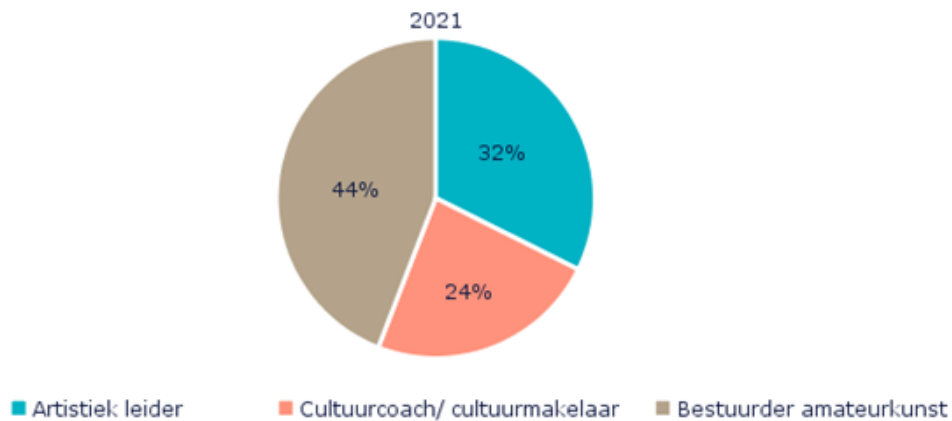
Bijlage 1 | Uitkomsten behoeftepeiling

De enquête is uitgezet in het voorjaar van 2021. In de enquête hebben we naast behoefte aan ondersteuning, ook gekeken naar het feitelijk gebruik van ondersteuning.

Wie hebben we bevraagd? (respondenten)

De respondenten in het onderzoek zijn ad random aangedragen door de leden van de klankbordgroep van dit onderzoek. De enquête is uitgezet in mei 2021 onder 56 respondenten. Uiteindelijk hebben 34 respondenten de enquête ingevuld. Hiermee is het responspercentage 61%.

De verdeling van respondenten naar (globale) functie is als volgt:

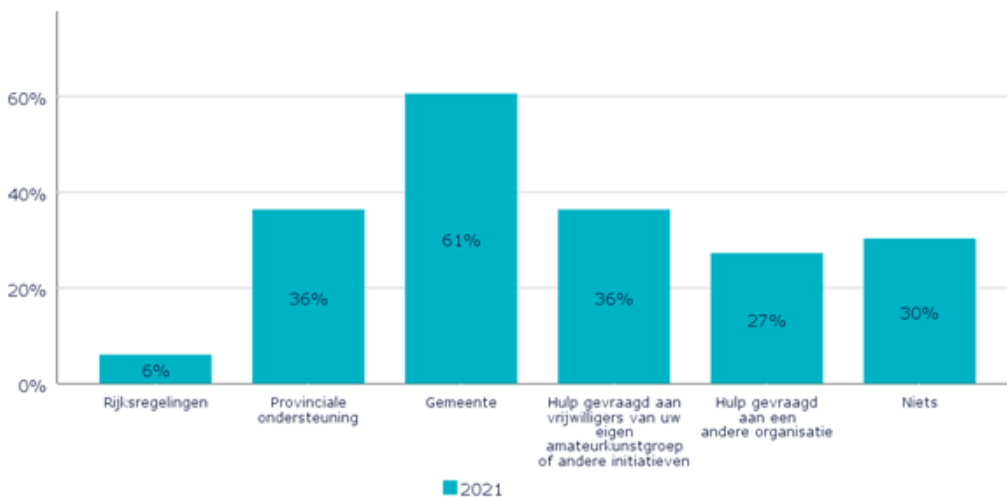
Uit de toelichting blijkt dat de respondenten een divers palet aan kunstbeoefeningen representeren. Het gaat van kunstbeoefening op het gebied van volksdans tot streetdance, van modeltekenen tot theater voor jongeren en van textielbewerking tot zang.

Feitelijk gebruik van ondersteuning: tijdens en voor corona

Gebruik voor corona

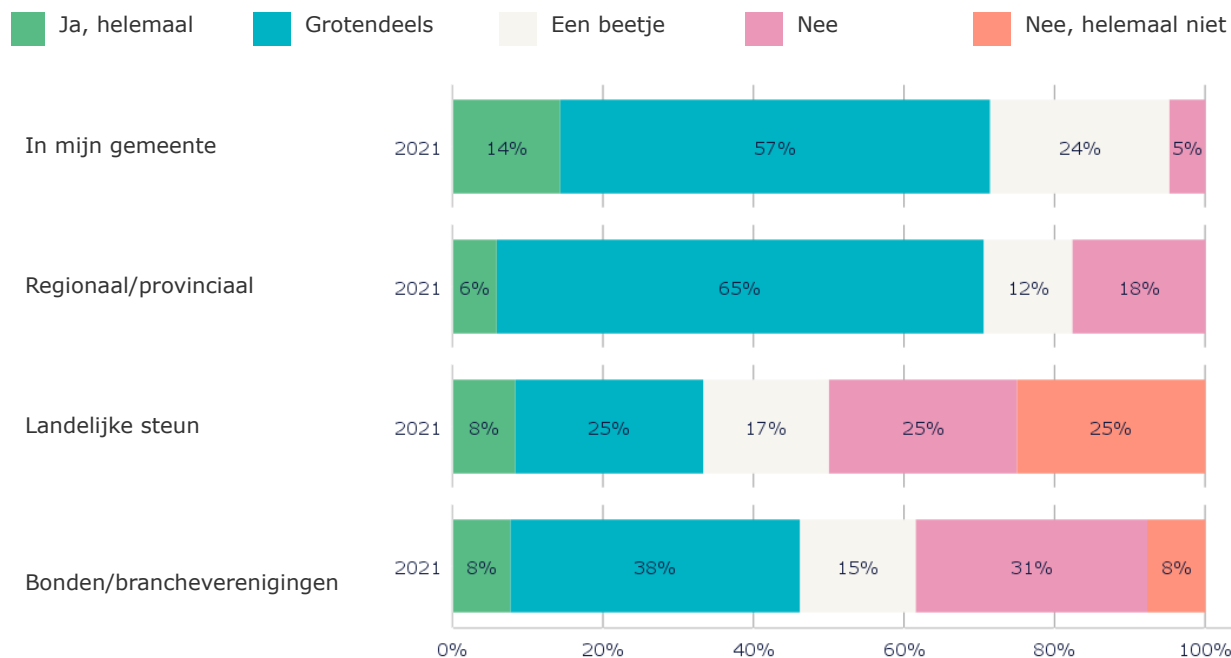
Aan respondenten is gevraagd of de respondent voor de coronapandemie ondersteuning gevraagd heeft en in hoeverre dit aan de behoeften voldeed. Deze resultaten staan hieronder weergegeven.

Figuur 1: gebruik gemaakt van ondersteuning voor amateurkunstgroep in periode voor 2020 (dus voor coronapandemie)

61% maakte pré-corona gebruik van gemeentelijke ondersteuningsfunctieregelingen, 36% van provinciale ondersteuningsregelingen en 36% vroeg hulp bij een andere amateurkunstgroep. In onderstaande figuur is te zien in hoeverre de ondersteuning pré-corona aan de behoeften voldeed.

Figuur 2: mate waarin ondersteuning in periode voor 2020 (dus voor corona-pandemie) voldeed aan behoeften

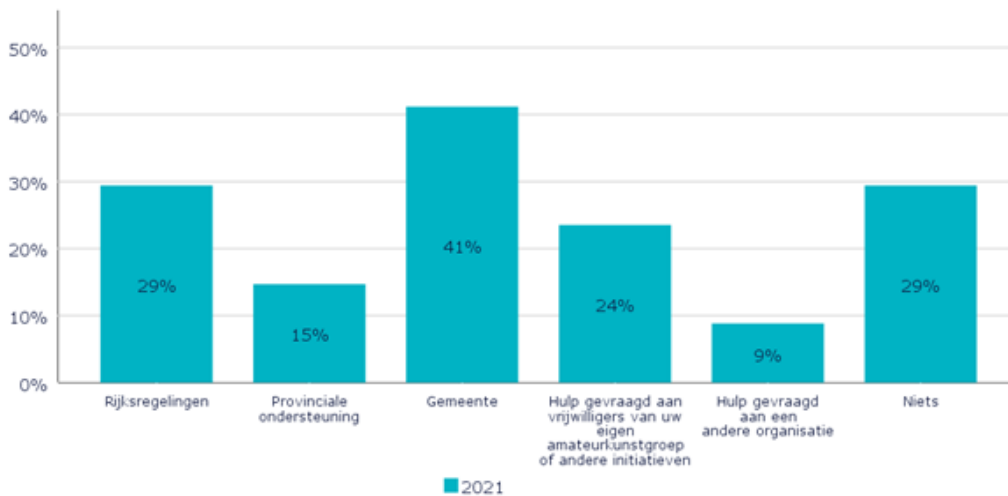

Pré-corona voldeed de (financiële) ondersteuning vanuit de gemeente (71%) en de provincie (71%) het vaakst aan de behoeften. Landelijke ondersteuning voldeed het minst aan de behoefte.

Gebruik ondersteuning tijdens corona

Aan respondenten is eveneens gevraagd of zij feitelijk gebruik gemaakt hebben van ondersteuning tijdens de corona-crisis.

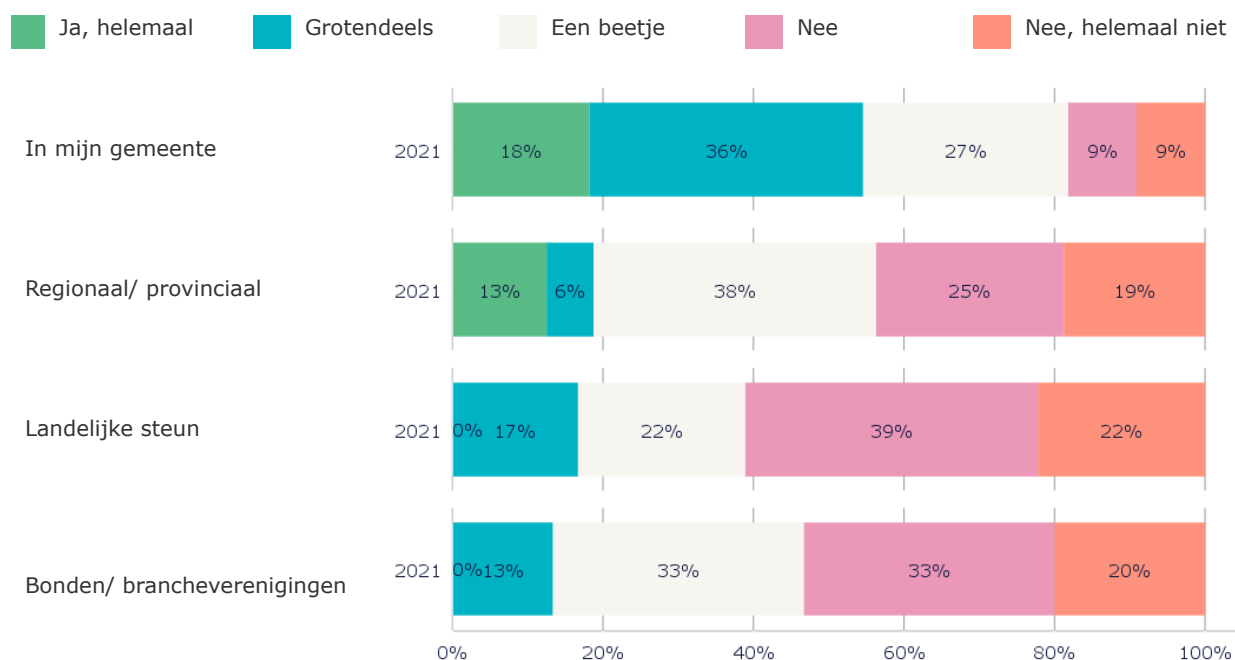
Figuur 3: mate van gebruik aan ondersteuning door amateurkunstgroep (tijdens corona pandemie)

Op de vraag of men gebruik gemaakt heeft van een vorm van ondersteuning tijdens de pandemie geeft 41% aan gebruik gemaakt te hebben van gemeentelijke regelingen, 29% van rijksregelingen en 29% heeft geen ondersteuning aangevraagd. Het betreft hier voornamelijk financiële ondersteuning.

De respondenten die gebruik gemaakt hebben van ondersteuning, is gevraagd in hoeverre dit aan hun behoefte voldaan heeft.

Figuur 4: mate waarin ondersteuning van afgelopen jaar (ten tijde van pandemie) voldeed aan behoeften

De steun vanuit de gemeente voldeed het meest (helemaal/grotendeels) aan de behoefte van de amateurkunstvereniging (54%). De ondersteuning vanuit de landelijke overheid voorzag het minst vaak in de behoefte (17% helemaal/grotendeels eens).

Respondenten gaven een toelichting bij hun antwoord op bovenstaande vragen. Hieronder staan enkele quotes die illustratief zijn voor de bevindingen:

- *'Voor ons type gezelschap is het vanwege de gestelde voorwaarden moeilijk om aan rijksregelingen te voldoen. Voor provinciale en gemeentelijke regelingen is dit wel gelukt, maar dit vereist een bestuur met kundige vrijwilligers [...].'*
- *'Gemeente is nog goed voor de amateurkunst. Wat tegenvalt, zowel voor als tijdens corona, is hoe moeilijk het wordt gemaakt om aan de rijksbijdrage of rijkssteunmaatregelen te komen.'*
- *'Subsidiereregelingen voor coronaperiode voldoen voor een groot gedeelte, echter ontbreekt daar nog vaak een ondersteuning om aandacht te geven aan kwaliteit op lange termijn.'*
- *'[Bij OCW] is met name de communicatie rond de pandemie en de maatregelen echt beneden de maat, ook al weet ik dat er heel hard gewerkt wordt om in elk geval aandacht te blijven hebben voor cultuur in het totale pakket van regels.'*

Ook geeft één van de respondenten aan reeds voor corona gehinderd te worden door 'schotten' die binnen de kunstsector zijn opgetrokken en waardoor het lastig is om financiële ondersteuning te krijgen in een nichebranche.

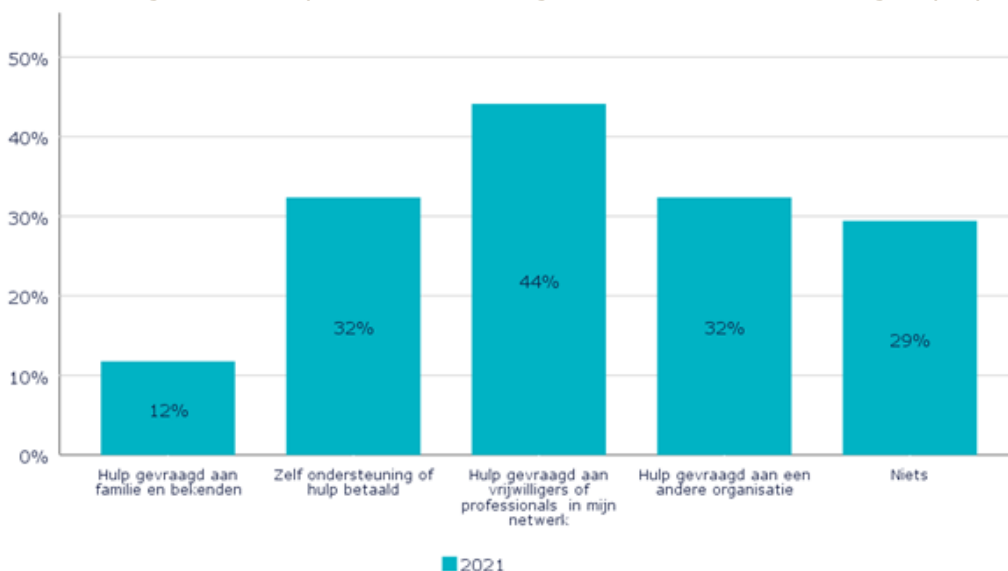

- *'Woordkunst op het podium willen zien, valt al gauw onder een niche. Hierdoor kan ik met mijn organisatie niet aankloppen bij een branche [...]. Via spoedloketten die geen grenzen trekken in de kunstvorm heb ik evenementen weten te organiseren.'*

Hulp uit netwerk

In de enquête is gevraagd in hoeverre de respondenten gebruik gemaakt hebben van hulp uit het netwerk om hun ondersteuningsvraag op te lossen. Deze resultaten zijn hieronder zichtbaar.

Figuur 5: zelf gedaan om probleem of vraagstuk voor amateurkunstgroep op te lossen

Respondenten is gevraagd wat zij zelf gedaan hebben om hun probleem of vraagstuk op te lossen. 44% van de ondervraagden heeft hulp gevraagd aan vrijwilligers of professionals in het eigen werk. 32% heeft zelf voor de ondersteuning of hulp betaald en eveneens 32% heeft hulp gevraagd aan andere organisaties.

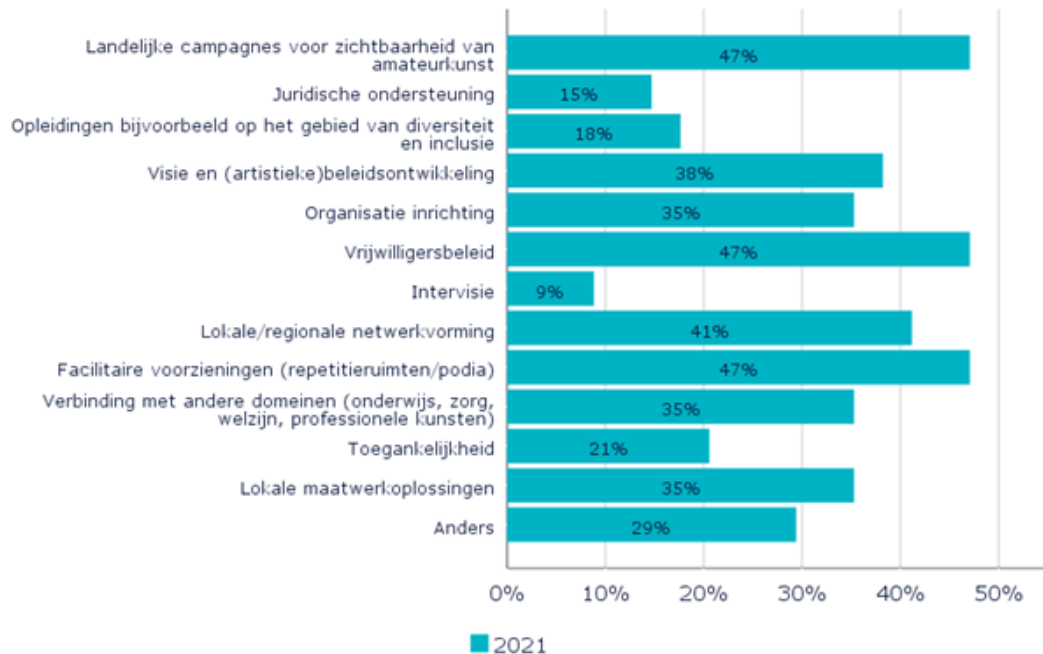
In een toelichting merken de respondenten het volgende op:

- *'Ik heb eerst gezocht naar kennis binnen de vereniging en daarna bij collega-verenigingen.'*
- *'We zijn een netwerkorganisatie en zetten graag de expertise van onze partners in ter ondersteuning. Hiernaast verbinden we partijen om naar gezamenlijke oplossingen te zoeken (vb. coronaproof repetitieruimte voor amateurkoren, orkesten, en dergelijke).'*
- *'Omdat we het belangrijk vinden om meer mensen met verschillende expertises mee te laten kijken. Je moet het niet alleen willen doen is mijn mening.'*

Toekomst amateurkunstvereniging

Vervolgens is gevraagd welke ondersteuning de respondenten nodig hebben om de vereniging levendig te houden.

Figuur 6: benodigde toekomstige ondersteuning voor 'levendig' houden amateurkunstgroep (meerdere antwoorden mogelijk)

Respondenten hebben de meeste behoefte aan ondersteuning op de volgende vlakken:

- Landelijke campagnes voor zichtbaarheid van amateurkunst (47%)
- Vrijwilligersbeleid (47%)
- Facilitaire voorzieningen (47%)

Gevolgd door:

- Lokale/regionale netwerkvorming (41%)
- Visie en artistieke beleidsontwikkeling (38%)

De behoeften die door respondenten uit de BMC Behoeftetepeiling 2021 genoemd worden, sluiten aan bij de bevindingen uit het eerder genoemde LKCA-onderzoek uit 2017. Hierin werd eveneens de behoefte geuit aan meer zichtbaarheid, meer inzicht in vrijwilligersbeleid (sluit aan bij omgaan met vergrijzing en werven actieve leden) en behoefte aan repetitieruimtes en mogelijkheden om de kunstvorm te laten zien (podia, expositieruimten enzovoort).

In de toelichting op de vraag wat de verenigingen moeten doen om levendig te blijven, volgen de volgende open antwoorden:

- *'De toekomst is mede afhankelijk van aanwas van jongeren. Zowel met betrekking tot spelers alsook bestuurders, decorbouwers en andere vrijwilligers.'* (vergelijkbare opmerking is vier keer gemaakt).
- *'Aantrekken nieuwe (jongere) leden en digitalisering'.*
- *'De verenigingen bestaan grotendeels uit 50-plussers en ook nog voornamelijk vrouwen. Zij hebben voor een belangrijk deel de digitale golf gemist als het gaat om*

maken van online content en weten dus niet goed hoe ze online een community moeten/kunnen vormen.' (vergelijkbare opmerking is drie keer gemaakt).

- *'Betaalbare repetitieruimte: Verder moeten de huidige repetitielocatie en het podium van het theater betaalbaar blijven.'*

Een behoefte die niet uit het onderzoek van het LKCA in 2017 naar voren gekomen is en wel genoemd wordt in dit onderzoek is de behoefte aan digitalisering. Vermoedelijk heeft corona deze behoefte versterkt, maar eindigt het digitaliseringsproces niet als organisaties weer fysiek bij elkaar mogen komen. Eén van de respondenten verwoordt dit als volgt:

- *'Bij ons ligt de behoefte met name op het vlak van digitalisering. Die behoefte is er ook na coronatijd. We hebben een start gemaakt maar er zal nog veel meer moeten gebeuren [...].'*

Ook constateren we dat er twijfels zijn over het bestaansrecht en voortbestaan van de eigen organisatie. De twijfel over het bestaansrecht worden extra gevoed door de - in de ogen van sommige respondenten - niet betrokken houding van beleidsbepalers:

- *'In een globaliserende en individualiserende samenleving ontstaat er in snel tempo andere concurrentie voor het actief participeren in amateurkunst.'*
- *'De levensvatbaarheid van [organisatie X] is in gevaar gekomen door terugloop in ledenaantal, door terugloop van financiële inkomsten of annulering van gedane toezeggingen, met alle gevolgen van dien. Daardoor kunnen wij ons doel amper vormgeven.'*
- *'De waarde van amateurkunst wordt onvoldoende gezien door beleidsmakers. (zie uitspraak minister H. de Jonge over het opzetten van een dvd ipv naar het theater kunnen).'*

Het feit dat men teleurgesteld is in de regelingen vanuit OCW en uitspraken van bewindvoerders, maakt dat organisaties ook de morele steun en behoefte aan erkenning missen vanuit de politiek. Uit meerdere antwoorden blijkt dat er met enige jaloezie naar de sportsector gekeken wordt waarin meer ondersteuning en erkenning lijkt te zijn.

- *'Er moet een herwaardering komen voor kunst en cultuur in het algemeen en voor het verenigingsleven in het bijzonder.'*
- *'Voor de belangenbehartiging en lobby moet een veel grotere mankracht komen. Vergelijkbaar zoals de sport georganiseerd is. Zie NOC*NSF en KNVB, waarin de belangenbehartiging professioneel op grote schaal is geborgd.'*

BMC

Databankweg 26D
3821 AL Amersfoort

Postbus 490
3800 AL Amersfoort

(033) 496 52 00
info@bmc.nl
www.bmc.nl

KvK BMC Advies 32078667
IBAN NL91ABNA0504035754
BTW NL80.86.63.598 B.01

Kijk voor meer info op onze website: bmc.nl